हलेसी तुवाचुङ नगरपालिका, खोटाङ्ग

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

दुर्छिम, खोटाङ्ग

कोशी प्रदेश, नेपाल

राजस्व सुधार कार्ययोजना

(Revenue Improvement Action Plan)

जेठ, २०८१

कृतज्ञता ज्ञापन

हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्यलाई सफल बनाउन सहयोग पुऱ्याउनु हुने नगर प्रमुख श्री विमला राई ज्यू, नगर उपप्रमुख श्री रमेश कुमार राउत ज्यू,प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री कैलाश बहादुर ठकुराठी ज्यू, तथा कार्यपालिका सदस्यहरू, नगरपालिकाका कर्मचारीहरू लगायत सबैमा परामर्शदाताको तर्फबाट हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछौं ।

त्यसैगरी, यस राजस्व सुधार कार्ययोजना अध्ययनलाई स्थानीय तहहरुसँग सहजीकरण गर्दै समग्र अध्ययनको क्रममा विशेष समन्वयात्मक भूमिका निर्वाह गर्नुहुने प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, कलवलगुरी झापाका कार्यकारी निर्देशक श्री विष्णु कुमार कार्की ज्यू लगायत सम्पूर्ण कर्मचारी ज्यूहरु एवम प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रमको तर्फबाट विशेष समन्वयात्मक भूमिका निर्वाह गर्नुहुने टिम लिडर श्री कर्ण बहादुर नेपाली ज्यू एवम पाठ्यक्रम विकास विज्ञ श्री विद्या गौतम ज्यू लगायत सम्पूर्ण कर्मचारी ज्यूहरु प्रति यस अध्ययनमा गर्नुभएको सहयोग र सहजीकरणको लागि हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछौं ।

आरआईएमसी-स्ट्रेन्थ जेभी
पुरानो बानेश्वर, काठमाडौं

बिषयसूची

परिच्छेद एकः परिचय १

१.१ पृष्ठभूमि १

१.२ राजस्व सुधार योजनाको औचित्य ३

१.३ योजनाले राखेका उद्देश्यहरू ४

१.४ योजनाले तर्जुमा विधि तथा प्रकृया ४

१.४.१ सन्दर्भ सामग्री संकलन तथा अध्ययन ५

१.४.२ तथ्यांक संकलन ५

१.४.३ कार्यशाला गोष्ठी ५

१.४.५ प्रतिवेदनको अन्तिम रूप ८

१.५ योजनाका सीमाहरू ८

परिच्छेद दुईः हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय १०

२.१ हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको गठन तथा नामाकरण १०

२.२ प्रशासनिक विभाजन १०

२.३ भौगोलिक तथा प्राकृतिक अवस्था ११

(क) पूर्व : रावाबेशी गा.पा., दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी नगरपालिका ११

(ख) पश्चिम : ओखलढुंगा र उदयपुर जिल्ला ११

(ग) उत्तर : रावावेशी र ओखलढुंगा ११

(घ) दक्षिण : उदयपुर जिल्ला ११

२.४ वडागत रूपमा घरधुरी तथा जनसंख्या रूपमा ११

२.६ नगरपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था १२

२.७ नगरपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था १३

परिच्छेद तीन : राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता १४

३.१ स्थानीय तहको राजश्व अधिकार सम्वन्धी संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था १४

३.२ नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था १८

३.३ आन्तरिक राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण........ २०

३.३.१ कर राजस्व र गैर कर राजस्व........ २०

घर वहाल कर........ २४

ङ) सिफारिस दस्तुर,........ ३७

परिच्छेद चारः संकलनको संस्थागत क्षमता तथा अवस्था........ ४२

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति........ ४२

४.२ आय संकलनको संस्थागत क्षमता........ ४२

४.२.१ राजस्व परामर्श समिति........ ४२

४.२.२ नगरपालिकाको राजस्व प्रशासन........ ४४

४.२.३ राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण........ ४४

४.३ नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन........ ४४

४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका सबालहरू........ ४८

परिच्छेद—पाँच राजस्व सुधार कार्ययोजना........ ४९

५.१ राजस्व सुधार कार्ययोजना........ ४९

परिच्छेद छः आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण........ ५६

६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाको आधारमा राजश्व प्रक्षेपण........ ५६

६.२ नगरपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण........ ५९

परिच्छेद सातः अपेक्षित नतिजा........ ६३

परिच्छेद आठः अनुगमन तथा मूल्यांकन........ ६४

क) कार्यालय स्तरको अनुगमनः........ ६४

ख) राजस्व परामर्श समितिवाट अनुगमन तथा मूल्यांकनः........ ६४

ग) कार्यपालिकावाट अनुगमन तथा मूल्यांकनः........ ६५

घ) वाह्य अनुगमन तथा मूल्यांकनः........ ६५

८.१ निष्कर्ष र सुझाव........ ६५

सन्दर्भ सामग्री संकलन तथा अध्ययन........ ६६

अनुसूचीहरू........ ६७

अनुसूची १ : दफा ८.३ सँग सम्बिन्धित (तथ्यांक संकलन सूची)........ ६७

अनुसूची २ : अभिमुखीकरण कार्यशाला गोष्ठीको फोटोहरू.. ७८
अनुसूची ३ : अभिमुखीकरण कार्यशाला गोष्ठीको फोटोहरू.. ७९

तालिकासूची

तालिका नं. १: प्रशासनिक विभाजन...१०

तालिका नं. २: वडागत रूपमा घरधुरी तथा जनसंख्या (२०७८ अनुसार)..११

तालिका नं. ३: नगर कार्यपालिकाको कार्यालयको दरबन्दी तेरिज १२

तालिका नं. ४: प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँट सम्बन्धी व्यवस्था..१६

तालिका नं. ५: मूल्य अभिवृद्दि कर र अन्त शुल्क बाँडफाँट सम्बन्धी व्यवस्था १६

तालिका नं. ६: मूल्य अभिवृद्दि कर र अन्त शुल्क बाँडफाँट सम्बन्धी व्यवस्था १६

तालिका नं. ७: आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था.. १८

तालिका नं. ८: आर्थिक ऐनमा प्रस्तावित सम्पत्ति कर... २०

तालिका नं. 9: अनुमानित सम्पत्ति करको विवरण... २१

तालिका नं. १०: भूमिकर /मालपोत...२२

तालिका नं. ११: विगत ३ वर्षको मालपोत कर..२२

तालिका नं. १२: अनुमानित मालपोत वा भूमि कर करदाता सम्बन्धी विवरण २३

तालिका नं. १३: अनुमानित घर जग्गा वहाल कर.. २४

तालिका नं. १४: आर्थिक ऐन अनुसार नया व्यवसाय कर दर...२६

तालिका नं. १५: अनुमानित व्यवसाय बाट आम्दानी...२६

तालिका नं. १६: सबारी साधनको लागि करका दरहरू...२७

तालिका नं. १७: कृषि तथा पशु फर्मको अवस्था... २८

तालिका नं. १८ः कृषि तथा पशुजन्य कारोबारमा लाग्ने अनुमानित कर..२९
तालिका नं. १९ः आर्थिक ऐन २०८०मा जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर दरको विवरण....................३२
तालिका नं. २०ः ढुंगा, गिटी, बालुवाका लागि करका दरहरू.. ३३
तालिका नं. २१ः पालिकाले तोकेको पार्किङ शुल्क ३५
तालिका नं. २२ः नक्सा पास दस्तुरको सम्भाव्यता विवरण..३७
तालिका नं. २३ः सरसफाई शुल्क...३९
तालिका नं. २४ः राजस्व परामर्श समितिको संस्थागत संरचना ४३
तालिका नं. २५ः नगरपालिकाको राजस्व संरचना...४४
तालिका नं. २६ः राजस्व सुधार कार्ययोजना.. ४९
तालिका नं. २७ः राजस्व सुधार कार्ययोजनाको आधारमा राजश्व प्रक्षेपण..५६
तालिका नं. २८ः आगामी तीन आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण..६०
तालिका नं. २९ः प्रक्षेपित आय..६३

परिच्छेद एकः परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

संघीय लोकतान्त्रिक गणतान्त्रिक व्यवस्थाले परिकल्पना गरेको संघीय शासन व्यवस्थालाई मूर्तरूप दिन संविधानसभा मार्फत घोषित नेपालको संविधानले सम्पूर्ण शासन व्यवस्थालाई सहकार्य, समन्वय र सहअस्तित्वको सिद्धान्तका आधारमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन राजनीतिक तहमा विभाजन गरेको छ । यी तीन तहले नेपालको स्वतन्त्रता, सार्वभौमसत्ता, भौगोलिक अखण्डता, स्वाधीनता, राष्ट्रिय हीत, सर्बाङ्गीण विकास, बहुदलीय प्रतिस्पर्धात्मक लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक संघीय शासन प्रणाली, मानव अधिकार तथा मौलिक हक, कानूनी राज्य, शक्ति पृथकीकरण र नियन्त्रण तथा सन्तुलन, बहुलता र समानतामा आधारित समतामूलक समाज, समावेशी प्रतिनिधित्व र पहिचानको संरक्षण गर्ने कुराको प्रत्याभूति संविधानले नै गरेको छ ।

अनुसूची—५ मा संघीय सरकारका ३५ वटा अधिकार सूची, अनुसूची—६ मा प्रदेश सरकारका २१ वटा अधिकार सूची, अनुसूची—७ मा संघ र प्रदेशका २५ वटा साझा अधिकार सूची, अनुसूची—८ मा स्थानीय तहका २२ वटा अधिकार र अनुसूची—९ मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका १५ वटा साझा अधिकार सूची निर्धारण गरी बर्तमान संविधानले तीनै तहमा अधिकार सम्पन्न सरकारको स्थापनाका लागि मार्ग प्रशस्त गरिदिएको छ । संविधानले प्रदान गरेको अधिकारका आधारमा बनेका संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारहरू आफैमा त्यस्ता शक्तिशाली तहहरु हुन जसले संविधानको दायरा भित्र रही पूर्ण स्वायत्तताका साथ काम गर्ने क्षमता राख्छन् । तसर्थ राजनीतिक परिवर्तनको अपेक्षा बमोजिम भएको रुपान्तरणकारी परिवर्तनले समुदायको घरदैलोमा अधिकार मात्र पुऱ्याएको छैन स्थानीय तहका राजनीतिक व्यक्तित्वहरूलाई आफ्नो क्षेत्रमा विकास र सम्बृद्धि ल्याउन क्षमता प्रर्दशन गर्ने अवसर पनि प्रदान गरेको छ । बलियो इच्छा शक्ति र दीर्घकालीन सोचयुक्त राजनीतिक नेतृत्वहरुले आगामी केही वर्षभित्र आफ्नो पालिकालाई साँच्चिकै नमुना बनाउन सक्ने अवसर पाएका छन् । जसले अन्तत्वगत्वा नागरिकको जीवनयापनलाई सहज र सुविधाजनक बनाइदिन्छ । नागरिकका आधारभूत आवश्यकता पूरा गर्ने क्रममा सबैभन्दा पहिले भौतिक पूर्वाधार विकास हुन जरुरी छ। तर यसका लागि स्थानीय तहले पर्याप्त आर्थिक स्रोत व्यवस्थापन गर्नुपर्छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन— २०७४ को दफा ६९ (२) मा उल्लेख भए अनुसार स्थानीय तह आफैले उठाएको राजस्व तथा आयबाट प्राप्त रकम, राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने रकम, नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदान तथा अन्य रकम, प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान तथा अन्य रकम, कुनै व्यक्ति, संघ वा संस्थाबाट प्राप्त रकम स्थानीय तहका आयस्रोत हुन सक्छन। यस्तै राष्ट्रिय प्राथमिकताका आधारमा स्थानीय सरकारका लागि नेपाल सरकारले विदेशी सरकार, निकाय, संघसंस्था वा व्यक्तिबाट लिएको वैदेशिक सहायताबाट उपलब्ध गराएको रकम, अन्य स्थानीय सरकारबाट प्राप्त अनुदान तथा अन्य रकम, आन्तरिक ऋणबाट प्राप्त रकम तथा स्थानीय

तहलाई अन्य कुनै स्रोतबाट प्राप्त हुने रकम पनि स्थानीय तहको आयस्रोत हुन सक्छ । तर स्थानीय तह आफैंले सङ्कलन गर्न सकेको आय वा राजस्व रकमका आधारमै स्थानीय तहमा दीगो विकासको सम्भावनाको आँकलन गर्न सकिने भएकाले सबै पालिकाले आन्तरिक आयस्रोत सङ्कलनमै विशेष ध्यान दिन जरुरी छ । बाह्य आयलाई संघीय सरकार वा प्रदेश सरकारले निर्धारण गरे बमोजिमको क्षेत्र एवं कार्यक्रम वा शीर्षकमा तोकिएको शर्त वा मापदण्ड पूरा गरेर मात्र खर्च गर्नुपर्ने भएकाले स्थानीय तहलाई आन्तरिक आय प्रयोगको तुलनामा बाह्य आयको प्रयोग त्यति सहज नहुन सक्छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ९ (दफा ५५–६२) मा उल्लेख भए अनुसार पालिकाले सम्पत्ति कर र घरजग्गा कर, भूमिकर (मालपोत), घरजग्गा बहाल कर, व्यवसाय कर, बहाल बिटौरी शुल्क, पार्किङ शुल्क, जडीबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर तथा बिभिन्न प्रकारका सेवा शुल्क शीर्षकहरूबाट आय सङ्कलन गर्नसक्ने देखिए पनि सबै स्रोत समान रूपमा विभिन्न दृष्टिकोणले सम्भाव्य नहुन सक्छ । कर तथा गैरकर दुबै स्थानीय तहका आफ्नै आयस्रोत भएतापनि यसको सङ्कलनमा प्रभावकारिता ल्याउन स्थानीय तहकै आन्तरिक प्रशासनिक क्षमता बढाउनुपर्ने हुनसक्छ ।

कर प्रगतिशील विशेषता र सङ्कलन सम्भाव्य हुँदैमा स्थानीय तह सबल एवं सक्षम हुने होइन । स्थानीय स्रोत सङ्कलनमा सक्षम बनेमात्र स्थानीय तहको सबलता प्रमाणित हुनसक्छ । यसका लागि एकातर्फ सबै करदाताको तथ्याङ्क सहितको अभिलेख व्यवस्थापन गरी त्यो अभिलेखलाई समय–सापेक्ष परिमार्जन गर्न जरुरी छ भने अर्कोतर्फ सङ्कलित करको प्रयोगमा करदाता सन्तुष्ट हुनुपर्छ अर्थात् सङ्कलित स्रोतलाई पारदर्शी तरिकाले खर्च गर्नुपर्छ । स्थानीय तहलाई अधिकार सम्पन्न बनाउने सन्दर्भमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन– २०७४ ले नागरिकसँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने धेरै अधिकार निक्षेपण गरेको छ । स्थानीय तहले पारदर्शी तरिकाले आफ्ना क्रियाकलाप अगाडि बढाए मात्र सबै नागरिकलाई करको दायरामा ल्याउन सजिलो पर्छ । स्थानीय तहमा गरिने क्रियाकलापको पारदर्शिताले जनमानसमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने भएकोले सम्भव भएसम्म प्रतिनिधिमूलक तरिकाबाटै भए पनि विकास निर्माणका क्रियाकलापमा करदातालाई निर्णय प्रक्रियादेखि कार्यान्वयन तहसम्म संलग्न गराउन सके कामको गुणस्तर कायम गर्न र आयस्रोत सङ्कलन गर्न सहज हुनसक्छ ।

सीमित नागरिकलाई असीमित कर वा बढी दरमा कर लगाएर भन्दा थोरै कर दरमा धेरै करदाता समेट्दै धेरै कर सङ्कलन गर्न सक्नुलाई कर प्रशासनको सक्षमता मानिन्छ । नागरिकको विकासका आवश्यकता पूरा गर्नका लागि पर्याप्त आर्थिक स्रोत आवश्यक पर्छ । जुन स्थानीय तहले सम्पत्ति कर सङ्कलनलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेको छ, उसले आफ्ना नागरिकको आवश्यकता दिगो ढङ्गले पूरा गर्ने सम्भावना बढी हुन्छ । वर्तमान सन्दर्भमा आउदा बर्षहरु स्थानीय सरकारका लागि प्रारम्भिक तयारीको वर्ष भएकोले सबै स्थानीय तहले सम्भावित स्थानीय आयस्रोत व्यवस्थापनमा सक्रियता देखाउनसके पछिसम्मका लागि परनिर्भरता घटाउन सकिने सम्भावना देखिन्छ ।

१.२ राजस्व सुधार योजनाको औचित्य

वैधानिक रूपमा नै स्रोत साधनमाथि उल्लेख्य अधिकार प्राप्त भएको लामो समयसम्म पनि आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व कमजोर रहने र निरन्तर संघ तथा प्रदेशबाट प्राप्त हुने अनुदानमा नै भर पर्नुपर्ने अवस्था भएमा स्थानीय सरकारको स्वायत्तता तथा दीगोपनमा प्रश्न चिन्ह लाग्ने सम्भावना रहन्छ । यस परिप्रेक्ष्यमा स्थानीय सरकारहरूले समयमै कानूनले अख्तियारी दिएका क्षेत्रमा आन्तरिक राजस्वको सम्भावना अध्ययन गरी कानून म्मत रूपमा राजस्वको क्षमता विस्तार गर्दै जानु आवश्यक हुन जान्छ । नेपालको राज्य सञ्चालन संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहको हुने तथा राज्यशक्तिको प्रयोग तीनवटै तहका सरकारले गर्ने व्यवस्था नेपालको संविधानले गरेको छ । स्थानीय सरकारले आ–आफ्नो क्षेत्रमा गर्ने विकास निर्माण कार्यलाई व्यवस्थित गरी जनचाहना अनुरुप सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन ठूलो लगानी आवश्यक देखिन्छ । यसका लागि स्थानीय सरकारलाई संघ र प्रदेश सरकारबाट उपलब्ध हुने विभिन्न अनुदान तथा राजस्व बाँडफाँड बाहेक स्थानीय राजस्व अधिकार अन्तर्गत विभिन्न कर तथा सेवा शुल्क, पर्यटन शुल्क तथा दण्ड जरिवाना जस्ता गैर कर लगाउने अधिकार प्रदान गरिएको छ । साथै स्थानीय सरकारले अन्य स्वदेशी संघसंस्थाबाट अनुदान रकम प्राप्त गर्न सक्ने, नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिएर वैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन सक्ने तथा नेपाल सरकारको सहमति लिएर राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सीमाभित्र रही आन्तरिक ऋण लिन सक्ने कानूनी व्यवस्था समेत रहेको छ ।

संवैधानिक अधिकार भित्र रही स्थानीय सरकार संचालन ऐनले आन्तरिक आय परिचालन गर्न सक्ने उल्लेख्य अधिकार दिएको भएता पनि अधिकांश स्थानीय तहका सरकारहरूले ती अधिकारलाई ऐनको प्रावधान अनुसार व्यवस्थित राजस्व सुधार कार्ययोजना न्यायोचित तरिकाले पूर्ण रूपमा परिचालन गर्न सकिरहेको स्थिति छैन । यसको मुख्य कारणमा स्थानीय सरकारको संरचना नयाँ भएकोले त्यसका लागि आवश्यक नीति तथा कार्यविधि, संगठनात्मक व्यवस्था, सूचना तथा तथ्याङ्कको स्थापना, आयको सम्भाव्यता अध्ययन, नियन्त्रण प्रणालीको स्थापना आदिको स्थापना तथा अभ्यासको कमी हुनु रहेको छ ।

राजस्व प्रक्रियामा सुधारका लागि सम्बन्धित स्थानीय तहको नेतृत्वमा सहभागितामूलक पद्धति अवलम्बन गरी राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ । कार्यक्रमले स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि, कर्मचारी तथा अन्य सरोकारवाला पक्षहरूलाई राजस्व परिचालनको क्षेत्रमा अभिमुखीकरण, आन्तरिक आय सुधारका लागि समस्या तथा अवसरहरूको पहिचान गरी कार्ययोजना तयारी तथा आयको प्रक्षेपणलाई मार्गदर्शन गर्ने दस्तावेज हुँने हुँदा सम्बन्धित स्थानीय तहले आफ्ना प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाहरूको आकार आँकलन गर्न सहज हुनेछ । राजस्व प्रक्रियामा सुधारका लागि यस स्थानीय तहको नेतृत्वमा सहभागितामूलक प्रक्रिया अवलम्वन गरी राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ । यस दस्तावेजको एक प्रमुख उपलब्धीका रूपमा स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि, कर्मचारी तथा अन्य सरोकारवाला पक्षहरूले राजस्व परिचालनको क्षेत्रमा आधारभूत अभिमुखीकरण प्राप्त गर्नुका साथै पालिकाको आन्तरिक आय सुधारका लागि समस्या तथा अवसरहरूको पहिचान भएको हुनेछ र मुख्य उपलब्धीका रूपमा यस पालिकाको कार्ययोजना तयारी भएको हुनेछ तथा आयको प्रक्षेपणलाई मार्गदर्शन गर्ने दस्तावेज तयार भएको हुनेछ।

१.३ योजनाले राखेका उद्देश्यहरू

संघीयता नेपालको लागि नौलो अभ्यास हो । सहकारितामा आधारित यो संघीयतामा तीन तहका सरकारहरुका बिच पारस्परिक सहयोग, सहकार्य र सहअस्तित्वका आधारमा मात्र प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयनमा लैजान सकिन्छ। यसर्थ संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय र मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रीपरिषदको कार्यालय कोशी प्रदेशले स्थानीय तहको राजस्व परिचालन क्षमता विकास गर्ने उद्धेश्यले चालु आ. व . २०८०/८१ मा २५ वटा स्थानीय तहको राजस्व परिचालन तथा सुधारका लागि सहयोग पुर्याउने अभिप्राय रहेको छ । यसर्थ यस कार्यशर्तको मुख्य उद्धेश्य स्थानीय तहको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्न सेवा प्रदायक कम्पनी/फर्मको जिम्मेवारी बारे प्रष्टता सहित प्रकृयागत मार्गदर्शन प्रदान गर्नु रहेको छ । निर्दिष्ट रूपमा यस कार्यशर्तको निम्न उद्धेश्यहरु रहेका छन् ।

- स्थानीय तहले बजेट तर्जुमा गर्दा आगामी ३ बर्षको आन्तरिक आयको प्रक्षेपण गर्नुपर्ने, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ६६(६) मा भएको व्यवस्था कार्यान्वयनका लागि स्थानीय तहलाई सहयोग पुर्याउने,
- राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माण प्रकृयालाई प्रकृयागत मार्गनिर्देश गर्नु,
- स्थानीय तहको हालको राजस्व परिचालन अवस्था समीक्षा गरी सुधारका क्षेत्रहरुको पहिचान गर्न सहयोग पुर्याउनु तथा राजस्व सम्बन्धमा स्थानीय तहमा थप प्रष्टता ल्याउन सहयोग पुर्याउने,
- राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माणका लागि सेवा प्रदायक कम्पनी/फर्मको वा संस्थाले गर्नुपर्ने कार्यहरु बारे प्रष्टता ल्याउनु,
- राजस्व तथा करको दायराहरु खोजी तथा पहिचान गर्न सहयोग पुर्याउने तथा राजस्व प्रक्षेपणका वैज्ञानिक कार निर्धारण प्रकृया, राजस्व निर्धारणका आधारहरु बारे स्थलगत रूपमा अभ्यास गराई वैज्ञानिक कर प्रणाली लागू गर्न सक्षम बनाउने,
- कोचिङ तथा मेन्टोरिंग विधिको प्रयोग गरी छनौट भएका २५ स्थानीय तहको ३ बर्षको राजस्व सुधार योजना तर्जुमा गर्ने ।

१.४ योजनाले तर्जुमा विधि तथा प्रकृया

यस राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका लागि राजस्वसँग सम्बन्धित विविध सामग्रीहरूको अध्ययन, राजस्वसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क तथा सूचना संकलनका लागि आवश्यक फारामहरूको निर्माण, तथ्याङ्क संकलन तथा विश्लेषण, कार्ययोजना तर्जुमाका लागि सहभागितामूलक छलफल, कार्यशाला गोष्ठी तथा प्रस्तुतीकरण जस्ता विधिहरू प्रयोग गरिएको थियो । अध्ययनका क्रममा अवलम्बन गरिएका विधिहरूलाई देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

१. अभिमुखीकरण कार्यशाला गोष्ठी/तथ्यांक संकलन
२. मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी
३. मस्यौदा प्रतिवेदन प्रस्तुतीकरण
४. मस्यौदा प्रतिवेदनमा पालिकाबाट आएका पृष्टपोषण संशोधन गरी प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण प्रतिष्ठानमा पेश

५. अन्तिम प्रतिवेदन पेश (पालिका र प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण प्रतिष्ठान)

१.४.१ सन्दर्भ सामग्री संकलन तथा अध्ययन

अध्ययन कार्यको प्रथम चरणमा परामर्शदाता विज्ञहरुबाट विभिन्न स्रोतबाट सन्दर्भ सामाग्रीहरू संकलन तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो । यस क्रममा अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएको मुख्य सामग्रीहरू प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ ।

१.४.२ तथ्यांक संकलन

सन्दर्भ सामग्रीको अध्ययन तथा विश्लेषण पश्चात् परामर्शदाताहरूबाट तथ्याङ्क तथा सूचना संकलनका लागि संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले तयार गरेको *नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी दिग्दर्शन २०७६* बमोजिमका फारमहरूको प्रयोग गरिएको थियो । राजस्व सुधार कार्यक्रमको सन्दर्भमा तथ्याङ्क संकलनको लागि प्रयोग गरिएको फारम **अनुसूची** २ मा प्रस्तुत गरिएको छ । अध्ययनका क्रममा जनप्रतिनिधि एवम् कर्मचारीहरुको समन्वयमा निम्न क्षेत्रगत तथ्याङ्क एवं सूचनाहरू संकलन गरियो :

- विगत ३ वर्षको यथार्थ आय विवरण
- राजस्व प्रशासनिक व्यवस्था तथा सूचना प्रवाह सम्बन्धी विवरण
- चालु वर्षको आर्थिक ऐन तथा नीति तथा कार्यक्रम र बजेट
- आन्तरिक आय संकलनको अवस्था, स्रोत, क्षेत्र तथा दर सम्बन्धी विस्तृत विवरण
- आन्तरिक आय संकलनको संभावित नयाँ क्षेत्रहरू सम्बन्धी तथ्याङ्क तथा सूचना ।

१.४.३ कार्यशाला गोष्ठी

हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको आयोजनामा २०८१ साल बैशाख ९ गते राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अभिमुखीकरण तथा राजस्व सुधार योजना तर्जुमाका लागि एकदिने कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरिएको थियो। अभिमुखीकरण/कार्यशाला गोष्ठी हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाका नगर उपप्रमुख श्री रमेश कुमार राउतको अध्यक्षतामा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री कैलाश बहादुर ठकुराठी ज्यू, वडा अध्यक्ष ज्यूहरु राजश्व परामर्श समितिका सदस्यहरु स्थानीय तहका कर्मचारीहरु तथा स्थानीय उद्योगी व्यवसायीहरू गरी जम्मा ३४ जनाको उपस्थिति रहेको थियो ।

कार्यक्रममा नगरपालिकाको तर्फबाट प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री कैलाश बहादुर ठकुराठी ज्यूले राजस्व समृद्धिको मुल आधार रहेको, राजस्व व्यवस्थापन अत्यावश्यक रहेको, दर हैन दायरा बढाउनुपर्ने, राजस्व कार्ययोजना अत्यन्त आवश्यक रहेको बताउँदै यस कार्यक्रमको लागि प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण प्रतिष्ठान/प्रदेश तथा स्थानीय सहयोग कार्यक्रम (पिएलजिएसपी) लाई धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएको थियो ।

यस कार्यक्रममा प्राविधिक टोलीका तर्फबाट वित्त व्यवस्थापन विज्ञ प्रकाशचन्द्र पौडेलले राजस्व सुधार कार्ययोजनाका मुख्य मुख्य विषयवस्तुहरू प्रस्तुत गर्नु भएको थियो । अभिमुखीकरण कार्यशाला गोष्ठीको कार्यपत्र प्रस्तुती लगत्तै करका दरहरू, दायरा, प्रक्षेपणका विधिहरू, कर र गैर कर राजस्व सुधार, कर प्रशासन सबलीकरण बिषयहरूमा समूहगत छलफल गरी मेटा कार्ड प्रयोग विधिबाट विभिन्न सुझाबहरू संकलन गरिएको थियो ।

यस अध्ययनलाई प्रभावकारी ढंगबाट सम्पन्न गर्नको लागि नगर उपप्रमुख श्री नगर उपप्रमुख श्री रमेश कुमार राउतको ज्यूको संयोजकत्वमा ५ सदस्यीय अध्ययन सहजीकरण कार्यदल गठन गरिएको थियो । यस कार्यक्रममा रहेको उपस्थितिको विवरण **अनुसूची ३** मा रहेको छ ।

१.४.४ मस्यौदा प्रतिवदेन प्रस्तुतीकरण

यस पालिकाको आयोजनामा २०८१ साल जेठ २० गते मस्यौदा प्रतिविदेन प्रस्तुती तथा सो उपर सुझाव संकलन तथा राजस्व परामर्श समितिलाई थप प्रभावकारी बनाउने उपायहरुमाथि छलफलका लागि एकदिने छलफल तथा कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरिएको थियो । कार्यशाला गोष्ठी नगरप्रमुख श्री नगर उपप्रमुख,प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत तथा स्थानीय राजस्व परामर्श समितिका सदस्यहरु तथा कार्यपालिका सदस्य ज्यूहरुको उपस्थितिमा एक दिने कार्यशाला गोष्ठी आयोजना गरी सुझावहरु संकलन गरिएको थियो । प्रस्तुतीका विषयवस्तुहरूमा विस्तृत रूपमा छलफल भएको थियो र सहभागीहरूबाट प्राप्त सुझावहरू संकलन गरिएको थियो । नगरप्रमुख श्री विमला राईले यस योजनाले पालिकालाई आन्तरिक आय वृद्धि गर्न निकै सहयोग पुग्ने बताउनु भएको थियो । कार्यक्रममा सहभागीहरूको नामावली **अनुसूची ४** मा दिइएको छ ।

SHOT ON itel
AI TRIPLE CAMERA

१.४.५ प्रतिवेदनको अन्तिम रूप

यस स्थानीय तहको राजस्वसँग सम्बन्धित मुख्य सरोकारवालापक्षहरूले मस्यौदा प्रतिवेदन अध्ययन गरी सुझाव तथा सल्लाह प्रदान गुर्नभएको थियो । त्यसैगरी मस्यौदा प्रस्तुती तथा छलफल कार्यक्रमबाट पनि विभिन्न सुझाव तथा सल्लाहहरु प्राप्त भएको थियो । यसरी प्राप्त सान्दर्भिक सुझाव तथा सल्लाहहरूलाई समावेश गरी यो अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिएको हो ।

१.५ योजनाका सीमाहरू

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको क्षेत्र व्यापक रहेको भएता पनि सीमित स्रोतसाधन, विगतका वर्षहरूको प्रयाप्त सूचनाको अभाव, सीमित अध्ययन समयका कारण यस अध्ययनका सीमाहरू देहाय अनुसारका रहेका छन् ।

- यो प्रतिवेदन प्रमुख रूपमा कार्यालयको अभिलेख, दस्तावेज प्रतिवेदन तथा द्वितीय स्रोतहरूबाट प्राप्त तथ्याङ्क तथा सूचनाहरूको आधारमा तयार गरिएको छ । यसको अलावा अध्ययन तथा विश्लेषण कार्यपालिकाका सम्बन्धित शाखाका कर्मचारीहरू तथा अन्य सरोकारपक्षहरूसँग भएको छलफलबाट प्राप्त सूचनाहरू समावेश गरिएको छ ।
- आन्तरिक आय तथा स्रोतको पहिचान गर्ने उद्देश्यका लागि तयार पारिएको तथ्याङ्क संकलन फाराम अनुसार प्राप्त तथ्याङ्कहरू विभिन्न कार्यालयहरूको अभिलेख तथा स्थलगत अध्ययनबाट संकलन गरिएको छ ।
- पालिकामा भएका अभिलेख र सरोकारवालाहरूको छलफलबाट प्राप्त सूचनाको आधारमा आयका स्रोत सम्बन्धी तथ्याङ्कहरू संकलन गरिएको छ ।

- यस राजस्व सम्बन्धी तीन बर्षको आवधिक योजना *नगरपालिका तथा नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धी दिग्दर्शन, २०७६* बमोजिम तयार गरिएको छ ।
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४,अन्तर सरकारी वित्त ब्यवस्थापन ऐन २०७४,आर्थिक ऐन, २०७५ ले दफा ३३ ले अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ मा गरेको संशेधान र आर्थिक ऐन, २०७५ ले दफा ३४ ले अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ मा गरेको संशेधानले दिएको राजस्व अधिकारको आधारमा राजस्व सम्बन्धी अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ ।
- यो प्रतिवेदनमा राजस्व सुधार कार्ययोजनामा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरुलाई प्राथमिकीकरण गरी समय सापेक्ष परिमार्जन गर्न सक्नेछन ।

परिच्छेद दुईः हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय

२.१ हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको गठन तथा नामाकरण

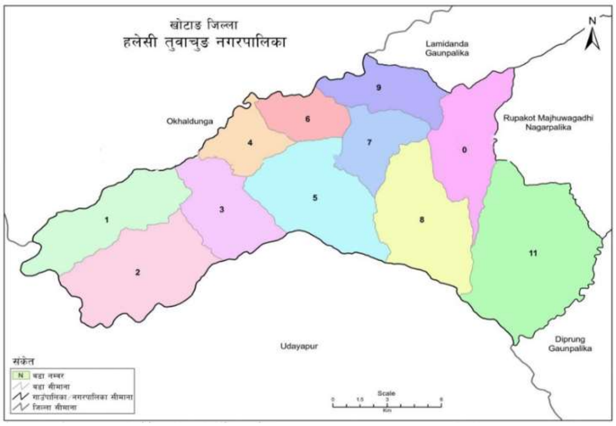

हलेसी तुवाचुङ नगरपालिका पूर्वी नेपालको कोशी प्रदेश मा रहेको खोटाङ जिल्लामा अवस्थित छ । नेपाललाई सङ्घीय स्वरूपमा लगेर पुनर्संरचना गर्ने उदेश्य अनुरूप स्थापना गरिएको कोशी प्रदेश नेपालको सबैभन्दा पूर्वी भागमा अवस्थित छ।यस प्रदेशमा समावेश १४ जिल्लाहरू मध्यको खोटाङ जिल्लाको पश्चिम भेगमा रहेका ११ गाउँ विकास समितिहरू समावेश गरिएका छन्।यसलाई नगरपालिका घोषणा गर्दा गाविस बाहुनीडाँडा, डिकुवा, च्यास्मिटार, बडहरे, दुर्छिम, मंगलटार, महादेवस्थान, धितुङ, सल्ले, अखौंले तथा राजापानी समेटिएका हुन् । यस हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको केन्द्र दुर्छिम गाउँ विकास समितिको कार्यालय रहेको ठाँउ छापडाँडालाई बनाईएको छ । यसको सीमाना पूर्वमा दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी नगरपालिका र रावा बेसी नगरपालिका पश्चिममा ओखलढुङ्गा र उदयपुर जिल्ला उत्तरमा रावाबेसीनगरपालिका र ओखलढुङ्गा जिल्ला तथा दक्षिणमा उदयपुर जिल्ला रहेको छ । हलेसी नेपालको एक प्रसिद्ध हिन्दू, किरात र बौद्ध धर्मावलम्बीको तीर्थस्थल र संगमस्थलको नाम हलेसी हो । जहाँ हलेसी महादेवको मन्दिर अवस्थित छ । अहिले यो नगरपालिकाको ७ नम्बर वडा मा पर्दछ।यस्तै नगरपालिका को १० नम्बर वडा अखौंले मलाथुम्की डाँडाको शीरमा अवस्थित *तुवाचुङ* किराँत संस्कृतिको उद्गम स्थल वा आदिम भूमि मानिन्छ । जसलाई तुवाचुङ जायजुम भनिन्छ । यीनै हलेसी र तुवाचुङ मिलाएर हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको नामाकरण गरिएको हो ।

२.२ प्रशासनिक विभाजन

यस नगरपालिकामा निम्न बमोजिम ११ वटा वडाहरु रहेका छन् ।

तालिका नं. १: प्रशासनिक विभाजन

वडा नं	समावेश गा.वि.स र नगरपालिका	क्षेत्रफल वर्ग कि.मि.
१	बाहुनीडाँडा (१-९)	२६.५८
२	डिकुवा (१-९)	३४.४०
३	चयास्मीटार (१-९)	२१.७१

४	बडहरे (१-९)	४.२९
५	दुर्छिम (१-९)	३३.१६
६	मंगलटार (१-९)	११.६०
७	महादेवस्थान (१-९)	१४.८७
८	धितुङ (१-९)	३२.२१
९	सल्ले (१-९)	१६.०७
१०	अखोले (१-९)	२४.९१
११	राजापानी (१-९)	५३.०७
	जम्मा क्षेत्रफल	२८०.१६

२.३ भौगोलिक तथा प्राकृतिक अवस्था

(क) पूर्व : रावाबेशी गा.पा., दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी नगरपालिका

(ख) पश्चिम : ओखलढुंगा र उदयपुर जिल्ला

(ग) उत्तर : रावावेशी र ओखलढुंगा

(घ) दक्षिण : उदयपुर जिल्ला

२.४ वडागत रूपमा घरधुरी तथा जनसंख्या रूपमा

बि.स. २०७८ को जनगणना अनुसार यस नगरपालिकाको कुल जनसंख्या २७,०७८ रहेको छ जसमध्ये पुरूष १३३५८ र महिला १३७२० जना रहेका छन् ।

तालिका नं. २: वडागत रूपमा घरधुरी तथा जनसंख्या (२०७८ अनुसार)

वडा नं	घरधुरी संख्या	पुरूष	महिला	जम्मा
१	५६३	१३६२	१३०३	२६६५
२	४६३	१४८०	१४३०	२९१०

३	५७९	१४७८	१४८०	२९५८
४	३२९	६५०	६४९	१२९९
५	७६७	१६३२	१७३७	३३६९
६	४४४	९५५	१०१९	१९७४
७	७७१	१५२९	१५६३	३०९२
८	५१९	१०३६	१११४	२१५०
९	३०८	५८०	६१५	११९५
१०	६७२	१३३६	१४४७	२७८३
११	६२०	१३२०	१३६३	२६८३
	६०३५	**१३३५८**	**१३७२०**	**२७०७८**

२.६ नगरपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था

हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकामा मानवीय संशाधनको अवस्था निम्न बमोजिम रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. ३ः नगर कार्यपालिकाको कार्यालयको दरबन्दी तेरिज

क्र.स.	पद	तह	सेवा	समुह	उप समुह	स्वीकृत दरबन्दी	बाँकी दरबन्दी	कैफियत
१	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	१०	प्रशासन	सा.प्र.		१		
२	अधिकृत	९/१०	शिक्षा	शि.प्र.		१	१	
३	सि.डि.ई	९/१०	ईन्जिनियरिङ्ग	सिभिल		१	१	
४	अधिकृत	७/८	प्रशासन	सा.प्र.		१	१	
५	लेखा अधिकृत	७/८	प्रशासन	प्रशासन		१	१	
६	अधिकृत	७/८	शिक्षा	शि.प्र.		१	१	
७	जन स्वास्थ्य अधिकृत	७/८	स्वास्थ्य	ज.स्वा.		१	१	
८	इन्जिनियर	७/८	ईन्जिनियरिङ्ग	सिभिल		१	१	
९	अधिकृत	६	प्रशासन	सा.प्र.		२	२	
१०	आ.ले.प.सहायक	५	प्रशासन	लेखा		१	१	
११	प.हे.न.	५/६	स्वास्थ्य	क.न.		१	१	
१२	हेल्थ असिष्टेन्ट	५/६	स्वास्थ्य	हे.ई.		१	१	
१३	सहायक	५	प्रशासन	सा.प्र.		५	५	
१४	लेखापाल	५	प्रशासन	लेखा		१	१	
१५	कम्प्युटर अपरेटर	५	विविध			१	१	

क्र.स.	पद	तह	सेवा	समुह	उप समुह	स्वीकृत दरबन्दी	वाँकी दरबन्दी	कैफियत
१६	प्र.स.	५	शिक्षा	शि.प्र.		१	१	
१७	सव इन्जिनियर	५	ईन्जिनियरिङ्ग	सिभिल		२	२	
१८	महिला विकास निरिक्षक	५		विविध		१	१	
१९	अमिन	४	ईन्जिनियरिङ्ग	सर्वे		१	१	
२०	सहायक	४	प्रशासन	सा.प्र.		१	१	
२१	स.ले.पा.	४	प्रशासन	लेखा		१	१	
२२	सहायक महिला विकास नि.	चौथो		विविध		१	१	
			कार्यालय तर्फ			२९	२८	
१	सहायक	पाँचौं	प्रशासन	सा.प्र.		४	४	
२	सव ईन्जिनियर	पाँचौं	ईन्जि.	सिभिल		४	४	
३	सहायक	चौथो	प्रशासन	सा.प्र.		७	७	
४	अ.सव ईन्जिनियर	चौथो	ईन्जि.	सिभिल		७	७	

२.७ नगरपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था

यस नगरपालिकाको नगर केन्द्र दुर्छिममा नगरपालिकाको कार्यालय रहेको छ।आधुनिक किसिमको सानो तर सुरक्षित भवन नगरपालिकाको आफ्नै रहेको छ । वडा कार्यालयहरू पनि विभिन्न वडाहरूमा इन्टरनेट सुविधा सहित सञ्चालनमा रहेका छन् । नगरपालिकामा न्यूनतम संख्यामा गाडी, ट्याक्टर, टेबल, कुर्ची, जेसिबी, एक्स्क्याभेटर, टेबल, फर्निचर आवश्यक पूर्वाधारहरु रहेको देखिन्छ ।

परिच्छेद तीन : राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता

स्थानीय तहलाई प्राप्त राजस्व सम्बन्धी अधिकार र सो अधिकार कार्यान्वयनका लागि भएका कानूनी व्यवस्था समेतका आधारमा आन्तरिक स्रोततर्फ यस स्थानीय तहको राजस्व संकलनको अवस्था, सम्भावना, समस्या तथा चुनौतीहरु शीर्षकगत रूपमा विश्लेषण गरिएको छ ।

३.१ स्थानीय तहको राजश्व अधिकार सम्वन्धी संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था

नेपालको संविधान, २०७२ अनुसूची ८ अनुक्रम ४ बमोजिम स्थानीय तहलाई स्थानीय कर (सम्पत्ति कर,घरबहाल कर, घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर), सेवा शुल्क, दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यवसाय कर, भूमिकर (मालपोत), दण्ड जरिवाना, मनोरञ्जन कर, मालपोत संकलन जस्ता राजस्व अधिकार प्रदान गरेको छ भने संघीय कानून स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ ले ती राजस्व अधिकारको थप व्याख्या गरेको अवस्था छ । जस अनुसार यस स्थानीय तह भित्रको घरजग्गाको मूल्यको आधारमा एकिकृत सम्पत्तिकर वा घरजग्गाकर जसको बिकल्पको रूपमा मालपोत वा भूमिकर, घरजग्गा वहालकर, पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोवारको आधारमा व्यवसाय कर, रिक्सा, टांगा, अटोरिक्सा, ई रिक्सामा सवारीकर, उन, खोटो, वनकस कवाडीमाल, जीवजस्तुको हाड, सीङ, प्वाँख छालाको व्यवसायिक उपयोगमा जडिवुटी, कवाडी र जीवजन्तुकर, आँफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाटबजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको उपयोग बापत वहाल विटौरी शुल्क, आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ सेवा उपलब्ध गराए बापत पार्किङ शुल्क लगाउन पाउने गरी कानूनी व्यवस्था गरेको छ।

त्यसै गरी आँफूले निर्माण, संचालन वा ब्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार वा उपलब्ध गराएको खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, फोहरमैला ब्यवस्थापन, सरसफाई, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्यायामशाला, पर्यटकीय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, धोविघाट, सडक, वसपार्क, पुल आदिमा, अचल सम्पत्ति वा अन्य कुनै विषयको मूल्याङकन र सिफारिस सम्बन्धी कुनै सेवामा सेवा शुल्क लगाउन पाउने व्यवस्था गरेको छ । यसै गरी दस्तुर तर्फ एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, निजी बिद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युशन, कोचिङ, औषधी पसल, प्लटिङ, ढुंगा, गिटी, वालुवा, माटो, खरिढुंगा, स्लेट जस्ता वस्तुको सर्वेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग, नक्सापास, पञ्जिकरण, सिफारिस, जग्गा नापजाँच, वस्तु तथा सेवा बिक्री, ढुङा, गिट्टी, वालुवा, माटो, काठ, दाउरा, जराजुरी, स्लेट, खरीढुङा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको विक्री तथा निकासी कार्यको दर्ता अनुमति वा नवीकरण गर्दा दस्तुर लिन सक्ने व्यवस्था गरेको छ ।

यसै गरी नेपालको संविधान २०७२ तथा अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४ अनुसार संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकार बीच बाँडफाँट हुने व्यवस्था अनुसारको राजस्व अधिकार देहाय बमोजिम रहेको छ :

क) संघ तथा प्रदेश कानूनको आधारमा स्थानीय तहमा प्राप्त हुने

- जनरल अस्पताल, नर्सिङ होम, निदान केन्द्र र स्वास्थ्य संस्थाको दर्ता, सञ्चालन अनुमति
- स्थानीय सार्वजनिक यातायातको रुट अनुमति, नवीकरण
- इन्टरनेट सेवा, टेलिसेन्टर, केवल, तारविहीन टेलिभिजन प्रसारण अनुमति, नवीकरण
- स्थानीय तहका पत्रपत्रिकाको दर्ता

ख) स्थानीय तहमा संकलन भई बाँडफाँट हुने

- **विज्ञापन कर**: स्थानीय तहले विज्ञापन कर लगाउने र उठाउने । यसरी उठेको रकम स्थानीय तहलाई ६० र प्रदेशलाई ४० प्रतिशतका दरले बाँडफाँट हुने ।
- **मनोरञ्जन कर** : मनोरञ्जन करको दर निर्धारण प्रदेशले गर्ने र स्थानीय तहले संकलन गर्ने । यसरी संकलन भएको रकममध्ये स्थानीय तहलाई ६० र प्रदेशलाई ४० प्रतिशतका दरले बाँडफाँट हुने ।
- **घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क** : घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्कको दर निर्धारण प्रदेशले गर्ने र स्थानीय तहले संकलन गर्ने । यसरी संकलित रकममध्ये स्थानीय तहलाई ६० र प्रदेशलाई ४० प्रतिशतका दरले बाँडफाँट हुने ।

ग) प्रदेश तहबाट संकलन भई बाँडफाँट हुने

सवारी साधन (टांगा, रिक्सा, अटो रिक्सा, विद्युतिय रिक्सा बोहक) करको दर निर्धारण तथा संकलन प्रदेशले गर्ने र संकलित रकममध्ये प्रदेशले ६० र स्थानीय तहले ४० प्रतिशत पाउने गरी बाँडफाँट हुने ।

प्राकृतिक सोतको रोयल्टी बाँडफाँट सम्वन्धी व्यवस्था

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँट अन्तरगत पर्वतारोहण, विद्युत, वन, खानी तथा खनीज, पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी बाँडफाँट सम्बन्धमा निम्न व्यवस्था रहेको छ ।

तालिका नं. ४ः प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँट सम्बन्धी व्यवस्था

स्रोतहरू	नेपाल सरकार	सम्बिन्धत प्रदेश	सम्बन्धित स्थानीय तह
पर्वतारोहण	५०	२५	२५
विद्युत	५०	२५	२५
वन	५०	२५	२५
खानी तथा खनीज	५०	२५	२५
पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोत	५०	२५	२५

स्रोतः अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ (अनुसूची ४)

कर राजस्व बाँडफाँट सम्वन्धी व्यवस्था

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार मूल्य अभिबृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादनबाट उठेको अन्त शुल्क रकम मध्येबाट उठेको रकमलाई संघीय विभाज्य कोषमा राखी सो रकममध्ये संघीय सरकारले ७० प्रतिशत, प्रदेशले १५ प्रतिशत र स्थानीय सरकारले १५ प्रतिशत बाडँफाँट गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

तालिका नं. ५ः मूल्य अभिवृद्दि कर र अन्त शुल्क बाँडफाँट सम्बन्धी व्यवस्था

स्रोतहरू	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
मूल्य अभिवृद्दि कर	७०	१५	१५
अन्त शुल्क	७०	१५	१५

स्रोतः अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ परिच्छेद ३ (६)

स्थानीय तह र प्रदेशबीच राजस्व बाँडफाँटको व्यवस्था

एकल कर प्रशासन अन्तर्गत उठेको राजस्वलाई स्थानीय र प्रदेश तह बीच बाँडफाँट व्यवस्था निम्न बमोजिम रहने व्यवस्था छ ।

तालिका नं. ६ः मूल्य अभिवृद्दि कर र अन्त शुल्क बाँडफाँट सम्बन्धी व्यवस्था

करका क्षेत्रहरू	कर निर्धारण गर्ने तह	संकलन गर्ने तह	राजस्व बाँडफाँट (प्रतिशतमा)	
सवारी साधन कर	प्रदेश	प्रदेश	६०	४०

रजिष्ट्रेशन शुल्क	प्रदेश	स्थानीय	४०	६०
मनोरञ्जन कर	प्रदेश	स्थानीय	४०	६०
विज्ञापन कर	स्थानीय तह	स्थानीय	४०	६०

-स्रोतः अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ (आर्थिक ऐन २०७५ द्वारा संशोधित) दफा ५ र ६

अनुदान

- वित्तीय समानीकरण अनुदान खर्चको आवश्यकता र राजस्वको क्षमताको आधारमा आयोगको सिफारिसमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त
- सशर्त अनुदानः कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न आयोगले तोकेको आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- समपूरक अनुदानः पूर्वाधार विकास सम्बन्धी कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न योजनाको कुल लागतको अनुपातका आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- विशेष अनुदानः कुनै खास उद्देश्य र योजनाको लागि संघ र प्रदेशबाट

वैदेशिक सहायता तथा आन्तरिक ऋण

- नेपाल सरकारको पूर्वस्वीकृति लिएर मात्र वैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन वा वैदेशिक अनुदान वा सहयोगमा योजना वा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न गराउन सक्ने
- नेपाल सरकारको सहमति लिएर मात्र वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सीमाभित्र आन्तरिक ऋण लिन सक्ने
- नेपाल सरकारसँग मनासिब कार्यका लागि ऋण लिन सक्ने

उपरोक्त व्यवस्थाहरूले स्थानीय तहलाई प्राप्त हुन सक्ने आयका स्रोतहरूलाई व्याख्या गरेको छ । स्थानीय तहले कानून बमोजिम बाहेक आफ्नो अधिकार क्षेत्रमा कुनै कर लगाउन, उठाउन र ऋण लिन नपाउने व्यवस्था हुनुका साथै निम्न अनुसारका थप व्यवस्थाहरू रहेका छन् ।

- कर लनगरदा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रतिकूल असर नहुने गरी लगाउनु पर्ने (संवैधानिक व्यवस्था)
- कर नलाग्ने कूटनीतिक नियोग, कूटनीतिज्ञ, वैदेशिक ऋण वा सहायताबाट सञ्चालित परियोजनाबाट हुने पैठारी, सामूहिक वा संयुक्त आवासको बिक्री नभएको स्टक, सामूहिक आवासको सार्वजनिक उपयोगको क्षेत्र ।
- सेवा शुल्क असुली कार्य आफै वा व्यवस्थापन करार वा सार्वजनिक निजी साझेदारीबाट गर्न सक्ने ।

३.२ नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

नगरपालिकाको आन्तरिक आय सम्भाव्यता थाहा पाउनको लागि हालको कानूनी प्रावधान अनुसार नगरपालिकालाई उपलब्ध आय शीर्षकहरूको परिचालन कसरी गरिएको छ भनी जान्नु उपयुक्त हुन आउँछ । नगरपालिकाले उपरोक्त आय शीर्षकहरू मध्ये कतिवटामा राजस्व असुली गरिरहेको, कतिवटामा संकलनको निर्णय मात्र गरेको र भएका शीर्षक मध्ये कतिवटामा दर र दायरा वढाउन सकिने र कतिवटा शीर्षक परिचालन गर्न सकिने हो भनी नगरपालिकाका पदाधिकारीहरूसँगको छलफलबाट यथार्थ अवस्था झल्काउन कोशिस गरिएको छ

तालिका नं. ७ः आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	सङ्कलन भएको/नभएको	दर निर्धारणको अवस्था
क.	कर तर्फ			
१	भूमि कर (मालपोत)	छ	भएको	भएको
२	सम्पत्ति कर	छ	नभएको	भएको
३	व्यवसाय कर	छ	भएको	भएको
४	घर जग्गा बहाल कर	छ	भएको	भएको
५	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा	छैन	नभएको	भएको
६	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर	छ	नभएको	भएको
७	विज्ञापन कर	छ	नभएको	भएको
८	मनोरञ्जन कर	छ	नभएको	भएको
ख.	अन्य राजस्व			
१	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, माटो, काठ, दाउरा, जराजुरी, स्लेट, खरीढुङ्गा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको विक्री तथा निकासी शुल्क	छ	भएको	भएको
"	नक्सापास दस्तुर	छ	भएको	भएको
३	व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क	छ	भएको	भएको
४	वहाल विटौरी शुल्क	छ	नभएको	भएको
५	पार्किङ्ग शुल्क	छ	नभएको	भएको
६	अस्पताल संचालन	छ	भएको	भएको
७	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	छ	भएको	भएको
८	स्थानीय खानेपानी महसुल	छैन	नभएको	नभएको
९	स्थानीय विद्युत महसुल	छैन	नभएको	नभएको

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	सङ्कलन भएको/नभएको	दर निर्धारणको अवस्था
१०	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपफ्लायर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क	छ	नभएको	नभएको
११	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्यायामशाला, पर्यटकीय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविघाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि	छ	नभएको	भएको
१२	मूल्याङ्कन सेवा शुल्क	छ	भएको	नभएको
१३	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म	छ	नभएको	भएको
१४	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क	छ	नभएको	भएको
१५	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	छ	भएको	भएको
१६	दण्ड जरिवाना	छ	नभएको	भएको

उल्लेखित तालिकाका आधारमा विश्लेषण गर्दा नगरपालिकाले करतर्फ ८ वटा मध्ये ७ वटा शीर्षकहरूमा आय सङ्कलन गर्ने सम्भावना देखिन्छ, जसमध्ये नगरपालिकाले हालसम्म ८ वटा शीर्षकहरूको करका दरहरू निर्धारण गरी ३ वटा शीर्षकहरूबाट कर सङ्कलन गरिरहेको छ । तर सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा) करको हकमा भने करको दर निर्धारण भएको भएता पनि कर उसुल उपर हुने सम्भावना रहेको छैन ।त्यसैगरी जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु करको सम्भावना रहेको भएता पनि दर निर्धारण तथा सङ्कलन हुन सकेको छैन ।

त्यसैगरी गैरकरतर्फ समग्रमा जम्मा १६ वटा शीर्षकहरू मध्ये १४ वटा शीर्षकहरूबाट आय सङ्कलन गर्ने सम्भावना रहेको देखिन्छ भने २ वटा शीर्षकहरूबाट आय सङ्कलन गर्ने सम्भावना रहेको देखिदैन । हालसम्म नगरपालिकाले जम्मा १२ वटा शीर्षकहरूमा दर निर्धारण गरेको भए तापनि ७ वटा शीर्षकहरूमा मात्र आय सङ्कलन गरिरहेको छ । यस परिच्छेदमा नगरपालिकाको आन्तरिक आय, राजस्व सङ्कलनका प्रमुख क्षेत्रहरूको आय सङ्कलनको अवस्था, सम्भावना, समस्या तथा चुनौतीहरू शीर्षकगत रूपमा विश्लेषण गरिएको छ । त्यसैगरी राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरूको पहिचान, विश्लेषण र समस्या सामाधानका उपायहरूको खोजी गरिएको छ ।

३.३ आन्तरिक राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

प्रचलित कानून बमोजिम आन्तरिक स्रोततर्फ संकलन गर्ने राजस्वमध्ये यस स्थानीय तहले हाल उठाइरहेका विद्यमान तथा संभावित नयाँ आय क्षेत्रहरुको संभावनाको विश्लेषणात्मक अध्ययन यस शीर्षक अन्तर्गत गरिएको छ ।

३.३.१ कर राजस्व र गैर कर राजस्व

क) सम्पत्ति कर

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को संशोधन अनुसार स्थानीय तहले आफनो क्षेत्रभित्रको घर र जग्गामा सम्पत्ति कर लगाउन पाउने व्यवस्था गरेको छ । यसरी सम्पत्ति कर लनगरदा घर र सो घरले चर्चेको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाई बाँकी जग्गा र घर नभएका अन्य जग्गामा भूमीकर (मालपोत) लगाउनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ। “घरले चर्चेको जग्गा” भन्नाले घरले ओगटेको जग्गाको क्षेत्रफल र अधिकतम सो क्षेत्रफल बराबरको थप जग्गासम्म पर्नेछ। घर जग्गामा सम्पत्ति कर लनगरदा घर जग्गाको मूल्यांकनका आधारहरू देहाय बमोजिम हुनेछनः

(क) घर र घरजग्गाको आकार, प्रकार, बनौट र उपयोगको अवस्था,

(ख) घर र घरजग्गाको चलनचल्तीको मूल्य र घरको ह्रास मूल्य,

(ग) घर र घरजग्गाको व्यापारिक वा आवासीय उपयोगको अवस्था

(घ) सम्पत्ति करको दर निर्धारण गर्दा नागरिकको जीवनस्तर, आर्थिकस्तर र कर तिर्न सक्ने क्षमताका आधारमा गर्नुपर्नेछ ।

यस व्यवस्था अनुसार नगरपालिकाले आर्थिक ऐनको अनुसूची-१ मा सम्पत्ति कर सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको छ, जस अनुसार

तालिका नं. ८ः आर्थिक ऐनमा प्रस्तावित सम्पत्ति कर

क्र.स.	घरधुरी कर	दर (रु)
१	एक तले कच्ची प्रति घर	१०.००
२	एक तले पक्की प्रति घर	३००.००
३	दुई तले कच्ची प्रति घर	२०.००
४	दुई तले पक्की प्रति घर	५००.००
५	तीन तले वा सो भन्दा माथि कच्ची प्रति घर	५०.००
६	तीन तले वा सो भन्दा माथि पक्की प्रति घर	१५००.००

नगरपालिकामा घरको मूल्यांकन कच्ची /पक्ककी र घर कति तलाको छ सो को आधारमा करको दर निर्धारण गरेको पाईएको छ, सो को विवरण माथि उल्लेख गरिएको छ ।नगरपालिकामा हाल सम्म सम्पत्ति कर सङ्कलन गरिएको छैन । सम्पत्ति कर कार्यान्वयनका लागि नगर पालिकाले सम्पत्ति कर सम्बन्धि कार्यविधि समेत तयार

गर्नुपर्ने देखिन्छ । यस नगरपालिकामा राष्ट्रिय जन गणना २०७८ को नतीजा अनुसार जम्मा ६०३५ घरपरिवार रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. 9ः अनुमानित सम्पत्ति करको विवरण

कर योग्य सम्पातिको मूल्य	यथार्थ करको दर (प्रति लाख रू.)	करदाता संख्या (अनुमानित)	प्रति करदाता औसत कर रू.	सम्भाव्य सङ्कलन कर रु
पाँच लाख सम्म	५	२३०	१५	३४५०
५ लाख - १० लाख सम्म	६	१६८०	४५	७५६००
१० लाख - २० लाख सम्म	१०	१५५०	१५०	२३२५००
२० लाख - ३० लाख सम्म	१२	१६५०	३००	४९५०००
३० लाख - ५० लाख सम्म	१४	४५०	५६०	२५२०००
५० लाख - ८० लाख सम्म	१६	३८०	१०४०	३९५२००
८० लाख -१ करोड सम्म	१७	५०	१५३०	७६५००
१ करोड भन्दा माथि	१८	४५	१८००	८१०००
		६०३५		**१६११२५०**

विद्यमान कानूनी व्यवस्थाले घर र घरले चर्चेको जग्गा र अधिकतम सो जग्गा बराबरको थप जग्गामा मात्र सम्पत्ति कर लाग्दछ। यसरी विगतका आ. व .हरूमा सम्पत्ति कर बापतको कुनै पनि रकम संकलन नभएकोमा आगामी आ.व. देखि आर्थिक ऐनमा नै सम्पत्ति करको न्यूनतम करका दररेट र मुल्यांकनका आधारहरू समावेश गरी सम्पत्ति कर असुल गर्न उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

सुधारका पक्षहरूः

सम्पत्ति कर कार्यान्वयनका लागि पालिकाले सम्बोधन गर्नुपर्ने विषय देहायबमोजिम रहेका छन्:

- आर्थिक ऐनमा संविधान र संघीय कानूनको व्यवस्था अनुसार आर्थिक ऐनमा प्रगतीशिल करको सम्पत्ति कर व्यवस्थापनको कार्यविधिको व्यवस्था गर्ने ।
- नगरपालिकाका सबै सम्भावित करदाताको लगत संकलन गरी घर दर्ता सम्पन्न गर्ने ।
- सम्पत्ति मूल्याकंनमा स्वघोषणा विधिबाट कर व्यवस्थापनबारे पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुका लागि तालिम संचालन गर्ने ।
- सम्पत्ति करको व्यवस्था बारे आमजनताहरुलाई विभिन्न माध्यमबाट सुसूचित गर्ने ।
- सफ्टवयर, उपकरण तथा पूर्वाधार तयार गरी पालिका कार्यालय तथा सबै वडा कार्यालमा कम्प्युटरमा आधारित बिलिङ प्रणाली ब्यबस्थित गर्ने ।

ख) भूमिकर (मालपोत)

यस पालिकाले आर्थिक ऐन २०८० मा मालपोत वा भूमिकरको बारेमा उल्लेख गर्दै ५ रोपनी वा सो भन्दा कम क्षेत्रफल भएको एकमुष्ठ रु ८० तोकिएको छ अन्य विवरणलाई तल तालिकामा देखाइएको छ ।

तालिका नं. १०: भूमिकर /मालपोत

क्र.स.	बारी/ खेत	दर (रु)	सरदर प्रति रोपनी (रु)
१	५ रोपनी वा सो भन्दा कम क्षेत्रफल भएको जग्गा एकमुष्ठ	८०.००	१५.००
२	५ रोपनी भन्दा माथि १० रोपनी भन्दा कम क्षेत्रफल भएको जग्गा एकमुष्ठ	१२०.००	२४.००
३	१० रोपनी भन्दा माथि २० रोपनी भन्दा कम क्षेत्रफल भएको जग्गा एकमुष्ठ	१९०.००	१९.००
४	२० रोपनी भन्दा माथि जग्गा भएमा	प्रति रोपनी रू १४	प्रति रोपनी रू १४

(न्यूनतम ५ प्रति रोपनी) को प्रावधान राखी कार्यान्वयन गरेको देखिन्छ । साथै आ. व . ०७७/७८, ०७८/७९ र आ. व . ०७९/८० क्रमश ३९,९९,४५२.८९,२,२३,२५८.५० र ५,३१,२६६ आय गरेको पाईन्छ। यसबाट पालिकाले सबै करदाताहरुलाई करको औचित्य पुष्टि गर्दै करको दायरामा ल्याउन प्रयास गरिरहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. ११: विगत ३ वर्षको मालपोत कर

विवरण	आ. व . २०७७/०७८ (रु)	आ. व . २०७८/०७९ (रु)	आ. व . २०७८/०८० (रु)	आ. व . २०८०/०८१को पहिलो ६ महिनामा (रु)
भूमिकर / मालपोत	३९,९९,४५२.८९	२,२३,२५८.५०	५,३१,२६६	४,३६,१२६

<u>संभाव्यताः</u>

यस पालिकामा रहेको कूल क्षेत्रफल २८०.१७ वर्ग कि.मि. मध्ये १०४.१५ वर्ग कि.मि. मात्र खेतीयोग्य जमिन रहेको देखिन्छ ।सबै जग्गाहरूको न्यूनतम तथा प्रति रोपनी एकै किसिमको भूमि करको प्रस्तावना गरेको छ । नगरपालिकामा भूमिकर लगाउन योग्य जग्गा र सोको करदाता सम्बन्धी एकीन तथ्याङ्क उपलब्ध नभएको हुँदा नगरपालिकाको आर्थिक ऐनमा भएको जग्गाको वर्गीकरण अनुसार जग्गाको अनुमानित परिमाण लाई आधार मानी यो करको सम्भाव्यता एकिन नगरिएको अवस्थामा आगामी आ. व . का लागि व्यवहारिक भूमि कर/मालपोत सङ्कलन गर्दा जग्गाको वर्गीकरण गरेर मालपोतको दर निर्धारण गर्दा बढी प्रभावकारी हुने गर्छ ।तर यसको लागि

बैज्ञानिक किसिमले वर्गीकरण गरेर सोही अनुरुप करको दर उपयुक्त हुन्छ । वर्तमान अवस्थामा सो को लागि त्यस्तो कुनै आधार नभएकोले खेती गरिने जम्मा क्षेत्रफललाई आधार मानेर निर्धारण गरिने कोशिस गरिएको छ। जस्तो कि सडकले छोएर गएको घडेरी, खेत, पाखो ,सडकले नछोएको जमिनहरु आदि । यस शीर्षकमा करीव रु. ४० लाख संकलन हुने देखिन्छ ।

विवरण	क्षेत्रफल (वर्ग मिटर)	रोपनी
कूल क्षेत्रफल	२८०.१७	५५१५५६.६८
खेतीपाती गरिने क्षेत्रफल करीव	१०४.१५	२०४७२२.४५

श्रोतः न.पा. आवधिक योजना, २०७५

तालिका नं. १२ः अनुमानित मालपोत वा भूमि कर करदाता सम्बन्धी विवरण

विवरण	एकाइ	प्रस्तावित करको दर रू	कर योग्य जमीनको परिमाण (अनुमानित) रोपनी	सम्भाव्य सङ्कलन रू
मुख्य सडक क्षेत्रमा पर्ने घडेरी	प्रति आना	३५	२५०	१४००००
सडकले छोएको खेत	प्रति रोपनी	२५	५०००	१२५०००
सडकले छोएको बारी	प्रति रोपनी	२०	२८०००	५६००००
सहायक बाटोले छोएको खेत	प्रति रोपनी	१८	१९०००	३४२०००
सहायक बाटोले छोएको बारी	प्रति रोपनी	१६	४५०००	७२००००
सडक संजालले नछोएको खेत	प्रति रोपनी	१५	१२०००	१८००००
सडक संजालले नछोएको बारी	प्रति रोपनी	१२	९५०००	११४००००
			२०४२५०	३२,०७,०००
न्यूनतम उठन सक्ने एक चौथाई				८०००००

<u>सुधारका पक्षहरू:</u>

नगरपालिकामा भूमि तथा करदाता सम्बन्धी विस्तृत र एकीन तथ्याङ्क उपलब्ध छैन । यसकारण भूमि र करदाता सम्बन्धी विस्तृत र एकीन तथ्याङ्क सङ्कलन र नियमित अद्यावधिकरणको व्यवस्था गर्नु मालपोत सम्बन्धमा प्रमुख आवश्यकताको रूपमा रहेको देखिन्छ । थप सुधारका पक्षहरू देहायअनुसार छन् :

- नगरपालिकामा भूमि तथा करदाता सम्बन्धी विस्तृत र यकीन तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने ।
- आगामी दिनमा जग्गाको मूल्यको आधारमा भूमिकर सङ्कलन गर्ने गरी व्यवस्था गर्दै जाने ।
- मालपोत कार्यालयसँग समन्वय गरी पालिकामा जग्गा धनी र जग्गाको तथ्याङ्क अभिलेखीकरण गर्ने ।

- मुख्य बजार क्षेत्र तथा सडक पहुँच भएका ठाउँमा बढी मूल्य जाने क्षेत्रमा करको दर बढी र बस्ती तथा सडकको पहुँच नभएका ग्रामीण क्षेत्रमा करको दर कम निर्धारण गर्ने ।
- मालपोतको दर निर्धारण गर्दा प्रगतिशील कर प्रणाली अवलम्बन गर्ने ।

ग) घर जग्गा वहाल कर

घर वहाल कर

<u>हालको अवस्थाः</u>

नगरपालिकाले आर्थिक ऐनमा उल्लेख गर्दै नगरपालिका क्षेत्रभित्रको घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, शेड, कारखाना, जग्गा पूरै वा आंशिक रूपमा बहाल लगाएमा घरधनी वार्षिक रूपमा बहाल रकमको १० प्रतिशत असुल गर्ने व्यवस्था गरेको छ । यस पालिकामा विगतका वर्षदेखि नै यस शीर्षकमा कर लगाउदै आईरहेको र करको दायरा समेत बढाएको छ।आ. व .२०७७/०७८ मा यस शीर्षकमा रु १३,२५८१२.६७उठाएकोमा आ. व . २०७८/०७९मा रु ७,०४,२२५ उठाएको र आ.ब.२०७९/०८० मा ३,५३,१९१ उठेकोमा आ. ब. २०८०/०८१ को पहिलो ६ महिनामा रु. १,१९,०२३ उठेको अवस्था छ नगरपालिकाले चालु बर्व २०८०/०८१मा यस शीर्षकमा उठाउने रकमको अनुमान गरेको देखिँदैन ।

<u>संभाव्यताः</u>

सङ्कलित तथ्याङ्क अनुसार नगरपालिका क्षेत्रमा करीव ९० जनाले विभिन्न प्रयोजनका लागि घरजग्गा वहालमा लिएको अनुमान छ । नगरपालिकाले घरजग्गा वहाल करलाई प्रगतिशिल बनाई बहाल कर बहाल रकमको १० प्रतिशतका दरले निर्धारण गर्दा देहाय बमोजिम सङ्कलन सम्भावना देखिन्छ । शहरीकरणमा गइरहेको यस पालिकमा करीव १३ लाख यस शीर्षकमा उठने देखिन्छ ।

तालिका नं. १३: अनुमानित घर जग्गा वहाल कर

प्रयोजनका आधारमा बहाल लिने करदाता	बहालमा भएको संख्या	औसत मासिक भाडा रकम जम्मा (रु)	वार्षिक भाडा असुली (रु)	प्रस्तावित करको दर (%)	सम्भावित रकम (रु)
	(क)	(ख)	(ग)	(घ)	घर बहाल कर
अडिट गर्ने तथा संस्थागत व्यावसायिक फर्म, वित्तिय संस्था तथा सार्वजनिक संस्थाहरू (औसत मासिक रू. २०००० वहाल आर्जन गर्ने)	१५	२००००	३६००००००	१०	३६००००
उल्लेखित बाहेक व्यावसायिक तथा घरयासी प्रयोजनले बहालमा लगाउने	१८	१५०००	३२४००००	१०	३२४०००

(औसत मासिक रू. १५००० वहाल आर्जन गर्ने)					
उल्लेखित बाहेक व्यावसायिक तथा घरयासी प्रयोजनले बहालमा लगाउने (औसत मासिक रू. १०००० वहाल आर्जन गर्ने)	२२	१५०००	३९६००००	१०	३९६०००
उल्लेखित बाहेक व्यावसायिक तथा घरयासी प्रयोजनले बहालमा लगाउने (औसत मासिक रू. ५००० वहाल आर्जन गर्ने)	३५	५०००	२१०००००	१०	२१००००
जम्मा					१२,९०,०००

<u>सुधारका पक्षहरू:</u>

- वहालमा भएका घरको लगत सङ्कलन गरी अद्यावधिक गर्ने र सम्पत्ति करसँग आवद्ध गर्ने।
- वहाल करको दर पुनरावलोकन गरी प्रगतिशिल दर निर्धारण गर्ने ।
- घर वहाल कर सङ्कलन कार्यविधि तर्जुमा गर्ने ।
- आर्थिक ऐन वा कार्यविधिमा बहाल कर नतिरेमा हुन सक्ने दण्ड सजाय सम्बन्धी स्पष्ट प्रावधान राख्ने ।
- घरवहाल कर तिर्ने करदाताहरुसंग विभिन्न माध्यमबाट सम्पर्कमा रहने तथा कर शिक्षाको जानकारी समय समयमा दिने ।

घ) व्यवसाय कर र रजिष्ट्रेशन दस्तुर

पालिका क्षेत्रभित्र व्यापार, व्यवसाय वा सेवामा पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोवारका आधारमा कर लगाइने र असूल उपर गर्ने अधिकार स्थानीइ तहसँग रहेको छ । व्यवसाय कर यस पालिकाको प्रमुख आयको रूपमा लिन सकिन्छ । पालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र संचालनमा रहेका व्यबसायहरुलाई वर्गीकरण गरी व्यवसाय कर लगाउन सक्दछ । व्यवसाय करको दर नगर/नगरसभाले स्वीकृत गरेको आर्थिक ऐनद्वारा निर्धारण गरिएको हुन्छ । यस पालिकाले पनि विभिन्न व्यवसायहरूको वर्गीकरणका आधारमा करका दरहरू निर्धारण गर्नुका साथै कर असुली गरिरहेको छ । पालिकामा व्यवसाय सम्बन्धी तथ्यांक नभएता पनि अध्ययनको क्रममा गरिएको अन्तरक्रिया र स्थलगत अनुगमनको आधारमा पालिका क्षेत्रभित्र साना तथा मझौदा पसल व्यवसायहरु भएको देखिन्छ ।यस शीर्षकमा पालिकाले संकलन गरेको रकम तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

विवरण	आ. व . २०७७/०७८ (रु)	आ. व . २०७८/०७९ (रु)	आ. व . २०७८/०८० (रु)	आ. व . २०८०/०८१को पहिलो ६ महिनामा (रु)

व्यवसाय कर	२,०८,४००	१,२४,५००	१६,९५०	१,४५,८५०

यस नगरपालिकाले व्यवसाय रजिस्ट्रेसन तथा नवीकरण दस्तुर गरी पूँजीको आधारमा वर्गीकरण गरेको आर्थिक ऐनमा देख्न सकिन्छ ।

नयाँ व्यवसाय दर्ता

तालिका नं. १४: आर्थिक ऐन अनुसार नया व्यवसाय कर दर

क्र.स.	विवरण	रकम रू
१	१ लाख सम्म	१000.00
२	१ लाख देखि ३ लाख सम्म	३000.00
३	३ लाख देखि ५ लाख सम्म	५000.00
४	५ लाख देखि १० लाख सम्म	९000.00
५	१० लाख देखि २० लाख सम्म	१४000.00
६	२० लाख देखि १ करोड सम्म	२५000.00
७	१ करोड देखि ५ करोड सम्म	३७000.00
८	५ करोड माथि	६0000.00

वार्षिक व्यवसाय कर

तालिका नं. १५: अनुमानित व्यवसाय बाट आम्दानी

क्र.स.	विवरण	रकम रू
१	१ लाख सम्म	८00.00
२	१ लाख देखि ३ लाख सम्म	११00.00
३	३ लाख देखि ५ लाख सम्म	१४00.00
४	५ लाख देखि १० लाख सम्म	२२00.00
५	१० लाख देखि २० लाख सम्म	२५00.00

६	२० लाख देखि १ करोड सम्म	३५००.००
७	१ करोड देखि ५ करोड सम्म	६०००.००
८	५ करोड माथि	१००००.००
९	वाणिज्य बैक प्रतिशाखा	८०००.००
१०	विकास बैक प्रति केन्द्रीय कार्यालय	७५००.००
११	विकास बैक प्रति शाखा कार्यालय	६०००.००
१२	निजी शिक्षालय कक्षा ९-१२	१६०००.००
१३	निजी शिक्षालय कक्षा ६-८	१२०००.००
१४	निजी शिक्षालय कक्षा ५ सम्म	९०००.००
१५	लेखा परीक्षण व्यवसाय सबै बर्ग	२२००.००
१६	इन्जिनियरीसङ्ग कन्सल्टेन्सी	५०००.००

<u>संभाव्यताः</u>

यस नगरपालिकामा दर्ता भएका करीव व्यवसायको सन्दर्भमा अध्ययन गर्दा उद्यमीहरू जिल्ला स्थित घरेलु कार्यालयमा दर्ता भैरहेको अवस्थाले नगरपालिकामा खास गरेर प्यान नम्बर लिने प्रकृयाले गर्दा उल्लेखनीय रूपमा संख्या वृद्धि हुन सकेको छैन । यस क्षेत्रलाई समेटेर जान सकेको खण्डमा यस क्षत्रमा उल्लेखनीय उपलब्धी हुने अवस्था छ। यस क्षेत्रमा उल्लेखनीय तहमा होटेल विस्तार भए सगै पर्यटन व्यवसायको समेत तीव्र गतिमा विकास भैरहेको अवस्था छ। यस शीर्षकबाट वार्षिक ५ लाख उठाउन सकिन्छ।

सवारी साधन कर(साना सवारी)

नगरपालिकाले तोकिएको सवारी साधनमा तोकिए बमोजिम लाग्ने सवारी दर्ता शुल्कको बारेमा केही दरहरू तोकिएको छ जस अनुसार

तालिका नं. १६ः सबारी साधनको लागि करका दरहरू

क्र.स.	विवरण	दर (रू)
१	बस ट्रक ट्र्याक्टर र हेभि गाडी	२०००.००

२	भाडाका कार, जीप	१०००.००
३	निजी कार, जिप, मयुरी	५००.००
४	स्कुटर, मोटरसाइकल तथा अन्य सवारी साधन	२००.००
५	ठेलागाडी तथा रिक्सा	२००.००

सम्भावनाः

प्रसिद्ध धार्मिक तथा सांस्कृतिक पहिचान बोकेको क्षेत्र भएकोले यस क्षेत्रमा अत्याधिक मात्रामा सवारी साधनहरू हलेसी गइरहेको पाइन्छ । यसको अलवा राजमार्ग/सडकको विस्तारको कारण आन्तरिक हिसाबले पनि यातायातको सुचारु बढ्दो किसिमको छ ।नगरपालिकाको विगतमा उठाइएको रकम छुट्टै हिसाब नदेखिए पनि विवरण तथा दर निर्धारण गरिएको छ ।अवलोकनका हिसाबले यस शीर्षकमा १ लाख सम्म वार्षिक आम्दानी गर्न सकिने अवस्था छ ।

सुधारका पक्षहरूः नगरक्षेत्रको सुन्दरता कायम राख्दै, सवारी व्यवस्थित गरी नगरबासी लाई सुविधा प्रदान गर्न देहायका कार्य गर्नुपर्ने देखिन्छ :

- नगरपालिकाका सवारी साधनमा तोकिए बमोजिम दर्ता र शुल्क लिने
- साना सवारी साधनहरूको तथ्याङ्कहरू दुरुस्त राख्ने ।

कृषि तथा पशुजन्य कारोबारमा लाग्ने कर

यस पालिकामा कृषि तथा पशुजन्य व्यवसाय नियमित रूपले चलिरहेका क्षेत्रहरू हुन जसलाई तलको तालिकाले स्पष्ट पार्दछ।

तालिका नं. १७: कृषि तथा पशु फर्मको अवस्था

क्र.स.	विवरण	संख्या
१	कृषि तथा पालन फर्म	१७०
२	बहुउद्येशिय कृषि तथा पशु फर्म	३५
३	बाख्रा पालन फर्म	३७
४	पोल्ट्री फार्म	१५
५	बंगुर फर्म	१७
६	कृषक समुह	१९०

७	कृषि सहकारी	५

राजस्व शाखासंगको छलफलका दौरान प्राप्त नतिजाका आधारमा हेर्दा जम्मा व्यवसायीलाई ठूला, मध्यम, साना र उत्पादनमूलक व्यवसाय करदाता गरी चार तहमा वर्गीकरण गरिएको छ ।यस शीर्षकमा करीव रु. ८ लाख उठ्ने देखिन्छ ।

तालिका नं. १८ः कृषि तथा पशुजन्य कारोबारमा लाग्ने अनुमानित कर

क्र.सं.	करदाता (व्यापार व्यवसायको स्तर अनुसार)	संख्या	औसत करको दर (रु)	संभावित आय (रु)
१	कृषि तथा पालन फर्म	१७०	८००	१३६०००
२	बहुउद्धेशिय कृषि तथा पशु फर्म	३५	८००	२८०००
३	बाख्रा पालन फर्म	३७	८००	२९६००
४	पोल्ट्री फार्म	१५	११००	१६५००
५	बंगुर फर्म	१७	८००	१३६००
६	कृषक समुह	१९०	५००	९५०००
७	कृषि सहकारी	५	८००	४०००
				३२२२०००
	सम्भावना करीव एक चौथाई			८०००००

<u>सुधारका पक्षहरूः</u>

नगरपालिकाको व्यवसाय कर संकलनमा सुधार ल्याउनका लागि निम्न कार्यहरू गर्न आवश्यक देखिन्छः

- नगरपालिकामा सञ्चालित सबै किसिमको व्यवसायको विवरण लगत तयार गर्ने (कर कार्यालयसंग समन्वय गरी व्यवसाय गर्ने करदाता संख्या यकीन गर्ने) ।
- घुम्ती टोलीहरू खटाई स्थ लगत रुपमै व्यवसाय दर्ता गरी प्रमाणपत्र दिने र कर संकलन गर्ने व्यवस्था गर्ने ।
- एकै प्रकारको व्यवसायलाई व्यवसायमा भएको लगानी तथा कारोबारको आधारमा वर्गीकरण गरी करको दरमा परिमार्जन गर्ने ।
- व्यवसाय दर्ता, नवीकरण र खारेजीसम्बन्धी स्पष्ट कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- व्यवसाय करलाई दर्ता र नवीकरणमा लिने गरी कानूनी व्यवस्था परिमार्जन गर्ने ।
- बजार अनुगमन गर्ने, यसका लागि राजस्व परामर्श समितिलाई बढी सक्रिय बनाउने ।
- कर अभियान सञ्चालन गरी कर सचेतना अभिवृद्धि गर्ने साथसाथै यस सम्बन्धमा नागरिकका गुनासो सुनुवाई गरी जायज गुनासो सम्बोधनको व्यवस्था गर्ने ।

- कर प्रशासनमा दण्ड र पुरस्कारलाई नियमित प्रक्रियाका रूपमा स्थापित गर्ने । जस्तै– नियमित र अधिकतम कर तिर्ने करदातालाई सम्मान एवं पुरस्कृत गर्ने । करको दायरामा नआउनेलाई उच्च दरमा जरिवानाको व्यवस्था गर्ने ।
- कृषि क्षेत्रको व्यवसाय करलाई केहि न्यूनीकरण गर्ने र अन्य क्षेत्रहरुमा आम्दानीको आधारमा व्यवसाय कर लगाउने र छुटेका क्षेत्रहरुलाई करको दायरामा ल्याउने ।

सुधारका पक्षहरूः

व्यवसाय करलाई थप वैज्ञानिक र प्रभावकारी वनाउन देहायका कार्यहरु गर्न सकिन्छ :

- व्यवसाय कर सम्वन्धी आवश्यक सूचनासहितको व्यवसायहरुको यथार्थ विवरण संकलन तथा लगत अध्यावधिक गर्ने ।
- व्यवसाय कर दरमा समय सापेक्ष समीक्षा र बिश्लेषणको आधारमा समायोजन र छुट तथा जरिवानाको व्यवस्था लागू गर्ने ।
- व्यवसाय कर संकलनका सम्बन्धमा स्थानीय तहमा रहेको उद्योग वाणिज्य संघसँग समन्वय गर्ने ।
- कर तिर्ने व्यवसायीको "व्यवसायी संकेत नं." कायम गर्ने ।
- एकै प्रकृतिको व्यवसायलाई लगानी तथा कारोबारको आधारमा ठूला,मझौला र साना (क ख ग घ) वर्गमा वर्गीकरण गरी करको दर निर्धारण र परिमार्जन गर्ने ।

ङ) विज्ञापन कर

<u>हालको अवस्थाः</u>

नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रका सडक,चोक,सार्वजनिक स्थलमा विज्ञापन,प्रचार-प्रसार आदिका लागि राख्न दिने साइन बोर्ड,ग्लो बोर्ड स्टल आदिमा विज्ञापन कर लगाउन सक्नेछ । संघीय कानून अनुसार यो प्रदेश सरकारसँग बाँडफाँड हुने कर हो । विज्ञापन करको दर निर्धारण तथा सङ्कलन नगरपालिकाले गरी सङ्कलित रकममध्ये ४० प्रतिशत प्रदेश सरकारलाई दिनु पर्दछ ।विज्ञापन करका सन्दर्भमा नगरपालिकाले विभिन्न विज्ञापनका सामग्री अनुसार करको दरहरू निर्धारण गरेको छ। गत आ.ब.हरुमा यस शीर्षकमा रकम जम्मा हुन सकेको देखिँदैन।

नगरपालिकाको स्थानीय तहको आर्थिक ऐन २०८० मा विज्ञापन करका दररेट निर्धारण गरिएको छ, जस अनुसार होडिङ्ग वोर्ड, लाइट बोर्ड, ग्लोसाईन डि.पि.यस. बोर्ड, तूल, ब्यानर प्रति बर्ग फिट का विभिन्न दर निर्धारण गरेको छ ।

<u>संभाव्यताः</u>

प्रसिद्ध पर्यटकीय क्षेत्र तथा सदरमुकाम भएर जाने पालिका भएकोले यस पालिकामा विज्ञापन करको सम्भावना देखिन्छ ।नगरपालिका क्षेत्रमा हुने विज्ञापन सामग्री सम्बन्धी आवश्यक तथ्याङ्क नभएको भएतापनि आगामी बर्ष लागि जम्मा रू.५० हजार सङ्कलन हुने सम्भावना देखिन्छ ।

<u>सुधारका पक्षहरूः</u>

- विज्ञापनका सामग्री तथा प्रयोग भएका स्थानका सन्दर्भमा यथार्थ तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने ।

- सङ्कलित विवरण अनुसार विज्ञापन करको दर निर्धारण गर्ने ।
- न्यूनतम सङ्कलन हुन सक्ने रकम यकिन गरी ठेक्का अंक निर्धारण गर्ने ।

च) मनोरञ्जन कर

<u>हालको अवस्थाः</u>

नगरपालिकाको आर्थिक ऐनमा मनोरञ्जन कर स्पष्ट रूपमा लेखन गरिएको छ ।हलेसी धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थल भएकोले जादु, सर्कश, चटक, मेला आयोजना स्थलहरूमा अनुमति तथा सिफारिसको लागि रु. ११०० तोकिएको छ ।सांस्कृतिक प्रदर्शन हल, नाच घर, दोहोरी संगीत तथा तथा अन्य मनोरञ्जन सामाग्री प्रदर्शनीमा प्रवेश शुल्कमा ५ प्रतिशत मनोरञ्जन करको व्यवस्था नगरपालिकाले गरेको छ ।

<u>संभाव्यताः</u>

प्रसिद्ध पर्यटकीय क्षेत्र तथा सदरमुकाम नजिकको पालिका भएकोले यस पालिकामा मनोरञ्जन करको सम्भावना देखिन्छ ।नगरपालिका क्षेत्रमा हुने मनोरञ्जनबाट उठेको रकम सम्बन्धी आवश्यक तथ्याङ्क नभएको भएतापनि आगामी बर्ष लागि जम्मा रू.५० हजार सङ्कलन हुने सम्भावना देखिन्छ ।

<u>सुधारका पक्षहरूः</u>

- मनोरञ्जनका सामग्री तथा प्रयोग भएका स्थानका सन्दर्भमा यथार्थ तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने ।
- सङ्कलित विवरण अनुसार मनोरञ्जन करको दर निर्धारण गर्ने ।
- न्यूनतम सङ्कलन हुन सक्ने रकम यकिन गरी ठेक्का अंक निर्धारण गर्ने ।

छ) पर्यटन सेवा शुल्क

<u>हालको अवस्थाः</u>

नगरपालिकाले आर्थिक ऐनमा पर्यटन सेवा शुल्क बापत धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा तथा पार्कहरूमा आउने स्वदेशी पर्यटकलाई रु २० र विदेशी पर्यटकलाई रु ४० तोकेको छ । तर विगतका वर्षहरू र चालू आ. ब. मा समेत यस शीर्षकमा रकम उठेको देखिँदैन ।

<u>संभाव्यताः</u>

हलेसी महादेवको नाममा प्रसिद्धपालिका भएकोले पर्यटन सेवा शुल्कको सम्भावना देखिन्छ। लाखौं श्रद्धालुहरूको आगमन हुने र विदेशी पर्यटकहरू समेत आगमनले यो शुल्क व्यवहारिक देखिन्छ ।प्रारम्भमा कम्तिमा पनि २००० स्वदेशी र ५० जना विदेशी पर्यटकबाट यो शुल्क उठेमा रु ४२ हजार उठाउने सम्भावना रहन्छ ।

<u>सुधारका पक्षहरूः</u>

- पर्यटन स्थल, धार्मिक स्थलको बारेमा थप जानकारी दिने ।
- पर्यटकको तथ्याङ्क सकलकन गर्ने

- थप व्यवस्थित गर्ने

ज) जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर

नगरपालिका भित्र लगभग आधा भन्दा बढी बन क्षेत्र र झाडीले ओगटेको छ ।यस क्षेत्रमा सल्लो, अमला, हर्रो, तिराईतो, कुरिलो, घोडताप्रे, लालीगुराँस अदि पाइन्छ ।यसको उचित उत्पादन र प्रशोधन तथा प्रवर्धन नहुँदा यस्ता जडिबुटीहरु खेर गईरहेको पाईन्छ । जडिबुटीहरुको उचित प्रशोधन तथा प्रवर्धन गर्न सकेमा यस क्षेत्रमा आर्थिक, रोजगारी तथा राजस्वमा वृद्दि गर्न सकिने देखिन्छ । सम्बन्धित सरोकारवाला पक्ष तथा निकायले यस तर्फ ध्यान दिई आवश्यक नीति तथा कार्यक्रम बनाई प्रशोधन तथा प्रवर्धन गर्नु पर्नेमा स्थानीयहरुको माग र आवाज रहेको पाईन्छ ।

पालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले प्रचलित कानूनले निषेध गरेका जंगली जीवजन्तु वाहेकका अन्य मृत वा मारिएका जीवजन्तकुो हाड, सिङ, प्वाँख, छाला जस्ता बस्तुको व्यवसायिक कारोवार गरेवापत बमोजजमको कर लगाउन र असूल उपर गरी कर संकलन गर्न सकिनेछ ।

आर्थिक ऐन २०८०मा दरको विवरण तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १९ः आर्थिक ऐन २०८०मा जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर दरको विवरण

विवरण	दर(रु)	विवरण	दर
खोटो प्रति के.जी	२	पाखना बेद	२
टिमुर प्रति के.जी	५	ठूलो ओखती	२
तेजपात प्रति के.जी	५	पदम चाल	२
चिउरी प्रति के.जी	५	जटामसी	२
कुरिलो प्रति के.जी	५	काउलो	२
अलैंची प्रति के.जी	७	लोक्ता	२
चिराईतो प्रति के.जी	७	अल्लो	२
लौठ सल्लो पात प्रति के.जी	७		

<u>संभाव्यताः (कवाडी तथा जडिबुटी कर):</u>

जडिबुटी र कवाडी सम्बन्धमा कुनै तथ्याङ्क नभएकाले आगामी आ. व .मा जम्मा रू. १ लाख ५० हजार सङ्कलन हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

<u>सुधारका पक्षहरूः</u>

- जडीबुटीको बारेमा अध्ययन र अनुसन्धान हुनुपर्ने ।
- जडिबुटीको चोरी निकासीलाई करको दायरामा ल्याउन छिमेकी स्थानीयतहसँग सहकार्य गर्नुपर्ने ।
- जडीबुटी, कवाडी तथा जीवजन्तु कारोबारको अनुगमन गरी सबैलाई करको दायरामा समावेश गर्नुपर्ने ।

कवाडी वस्तुहरूको व्यावसायिक रूपमा सङ्कलन तथा कारोबार गर्ने लाई इजाजत प्रदान गरी कारोबारको आधारमा कर सङ्कलन गर्ने ।

झ अन्य करहरू

सामान्यता माथि तोकिएका करहरू बाहेक अरू जम्मा भएका करहरू यस शीर्षकमा पर्दछ। तर यही शीर्षकमा ठूलो रकम उठेको पाइएको छ। आ. ब. २०७७/०७८ मा रु १९,०२,२३० आ. ब. २०७९/०८०मा रु ७३,५६,००५.०३ संकलन भएको छ भने आ. ब. २०७८/०७९ मा यस शीर्षकमा कुनै रकम देखिँदैन । यसरी हेर्दा यस शीर्षकमा रु १० लाख उठने देखिन्छ।

३.३.२ गैर कर राजस्व

(क) बिक्रीबाट प्राप्त रकम

क.१ स्लेट, ढुंगा, गिटी, बालुवा तथा माटोजन्य वस्तु बिक्री

हालको अवस्थाः केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०७५ ले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७५ को दफा ६२ क थप गरी नगरपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुंगा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तु बिक्री गर्न सक्ने प्रावधान राखेको छ । साविकमा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको मात्र व्यवस्था भएकोमा यस संशोधनसँगै वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकनको समेत व्यवस्था भएको छ र आवश्यकता अनुसार यी दुई अध्ययनको सिफारिशका आधारमा स्थानीय तहले ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो वा स्लेट बिक्री गर्न सक्ने कानूनी व्यवस्था रहेको छ ।

नगरपालिका क्षेत्रमा दूधकोसी र सुनकोशी प्रख्यात नदी छन् । नगरपालिकाले आर्थिक ऐनमा नदीजन्य पदार्थ बिक्री तथा निकासी गर्ने गरी उक्त व्यवस्था बमोजिम दर निर्धारण गरेको भएता पनि प्रदेश कानून बमोजिम संकलन गरिरहेको देखिन्छ । नगरपालिकाले विगतका वर्षहरूमा यस शीर्षकमा छुट्याएर रकम जम्मा गरेको देखिंदैन। तर चालू आ.ब.को पहिलो ६ महिनामा यस शीर्षकमा १ लाख पैलालिस हजार जम्मा भएको देखिन्छ । नगरपालिकाले आर्थिक ऐनमा यस शीर्षकमा निम्न अनुसारको दर कायम गरेको छ ।

तालिका नं. २०ः ढुंगा, गिटी, बालुवाका लागि करका दरहरू

विवरण	**परिमाण**	**रकम (रु)**
ढुङ्गा/ गिट्टी /बालुवा संकलन	प्रति वर्ग/घन फिट	३
ढुङ्गा/ गिट्टी /बालुवा बिक्रि	प्रति वर्ग/घन फिट	६
ढुङ्गा/ गिट्टी /बालुवा निकासी	प्रति ट्रक चारचक्के	१२५०
ढुङ्गा/ गिट्टी /बालुवा निकासी	प्रति ट्र्याक्टर	८००
ढुङ्गा/ गिट्टी /बालुवा निकासी	प्रति टिपर	१८००
पत्रे ढुङ्गा निकासी	प्रति वर्ग फिट	६

<u>**संभाव्यताः**</u>

यस क्षेत्रमा रहेका २ वटा ठूला नदीहरू ढुङ्गा/ गिट्टी /बालुवाका मुख्य श्रोतहरू हुन ।हरेक वर्ष यी नदीहरूमा थुप्रिने नदीजन्य पदार्थहरू नगरपालिकाको आम्दानीका श्रोतहरू हुन्छन् ।प्रारम्भिक वातावरणीय अध्ययन पश्चात् ठेक्का प्रकृयाबाट रकम उठाउने सम्भावना रहेको छ। कम्तीमा पनि रू. २५ लाख बराबरको आम्दानी यस शीषर्कमा गर्न सकिन्छ ।

सुधारका पक्षहरूः

- सम्बन्धित सबै क्षेत्रको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका अतिरिक्त आवश्यक भए वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन समेत गर्ने ।
- ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा ठेक्का प्रक्रिया अगाडि बढाउनु पूर्व नगर सभाबाट बिक्रीको दर परिमार्जन गरी आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
- वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनले सिफारिस गरेका मापदण्डभित्र रहेर उत्खनन गर्ने कार्य गराउन आवश्यक कार्यविधि तर्जुमा गर्ने
- संकलन कार्यको नियमित रूपमा अनुगमन गरी अध्ययन प्रतिवेदनले सिफारिस गरेको मापदण्डभित्र मात्र रहेर उत्खनन हुने कार्य सुनिश्चित गर्ने ।
- नगरपालिकाले आर्थिक ऐनमा नियम विपरीत गर्ने ठेकदारलाई कारबाही गर्ने र ठूलो परिमाणमा दण्ड जरिबाना गर्न सकिने प्रावधान समावेश गर्ने ।

क.२ सामुदायिक वनको वन पैदावार विक्रीबाट प्राप्त हुने आय

हालैको स्थानीय शासन सञ्चालन ऐनको संशोधनमा यस सम्बन्धी देहाय बमोजिमको व्यवस्था गरेको छ :

- *सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावार बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धी आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना बनाई नगरपालिकाबाट स्वीकृत गराउनु पर्नेछ ।*
- *वन पैदावरको बिक्री वापत प्राप्त हुने रकमको दश प्रतिशत सम्बन्धित नगरलिका तथा नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने छ ।*

यस नगरपालिकामा रहेका सामुदायिक वन तथा ती वनहरूबाट बिक्री हुने वन पैदावारको परिमाण सम्बन्धी एकीन तथ्यांक प्राप्त हुन सकेन । आगामी आ. व .मा यस नगरक्षेत्रमा भएका सामुदायिक बनले जम्मा रु. ५० लाखको कारोबार गर्ने र सोको दश प्रतिशतले हुन आउने रु. ५ लाख नगरपालिकाले आय गर्न सक्ने अनुमान गरिएको छ।

सुधारका पक्षहरू

- नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिहरू संग समन्वय गरि यस सम्बन्धी जानकारी सहितको छलफल गर्ने ।
- सामुदायिक वन तथा वन पैदावार सम्बन्धी अभिलेख संकलन गर्ने ।

- सामुदायिक वन पैदावार बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धीको वार्षिक कार्ययोजना नगरपालिकामा स्वीकृत गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- आय संकलन सम्बन्धी प्रावधान आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने ।

(ख) बहाल बिटौरी शुल्क

हालको अवस्था नगरपालिकाले आफूले रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाटबजार र सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको उपयोग गरेवापत बहाल विटौरी शुल्क लगाउन पाउने कानूनी व्यवस्था छ । यस नगरपालिकाले बहाल बिरौटी शुल्कका विभिन्न २९ शीर्षकमा दर निर्धारण गरिए पनि शीर्षकगत रूपमा रकम जम्मा गरेको देखिँदैन । हलेसी बजार र पालिकाका अन्य व्यापारिक केन्द्रहरूमा यो शुल्क लिनसक्ने प्रशस्त सम्भावना रहेको छ ।यस शीर्षकमा कम्तीमा ६ लाख जम्मा हुन सक्ने देखिन्छ ।

सुधारका पक्षहरू नगरपालिकाको वहाल विटौरी शुल्कमा सुधार ल्याउनको लागि

- सार्वजनिक जग्गा प्रयोग बापत लिईको शुल्क विभिन्न शीर्षकहरुमा गणना भएकोले यस अन्तर्गतका शुल्क बहाल विटौरी शुल्क अन्रगत् गणना गर्ने ।
- ऐलानी वा पर्ति जग्गामा वनेका संरचनाहरूको अभिलेख राखी वहाल विटौरी शुल्कको अभिलेख राख्ने ।
- हालसम्म दर्ता कायम नभएका ऐलानी जग्गाको अभिलेख राखी वहाल विटौरी शुल्क लिन सक्ने सम्भावनाको अध्ययन गरि कार्यान्वयन गर्ने ।
- हाट बजारमा हुने पसल तथा व्यापार सम्बन्धी आवश्यक तथ्यांक तथा विवरण संकलन गर्ने ।
- संकलित विवरणका आधारमा पसलहरूको वर्गिकरण गरि हाट बजार विटौरी शुल्कको दर परिमार्जन गर्ने र सोही आधारमा ठेक्का अंक कायम गर्ने ।

(ग) पार्किङ शुल्क

हालको अवस्थाः नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ सेवा उपलब्ध गराएबापत पार्किङ शुल्क लगाउन सक्ने कानूनी व्यवस्था रहेको छ।नगरपालिकाले दुई वटा क्षेत्रहरु पार्किङ शुल्क निर्धारण गरि आर्थिक ऐनमा समावेश गरेको छ ।जस अनुसार

तालिका नं. २१ः पालिकाले तोकेको पार्किङ शुल्क

क्र.स.	विवरण	दर (रू)
१	बस ट्रक ट्र्याक्टर र हेभि गाडी	२०००.००
२	भाडाका कार, जीप	१०००.००
३	निजी कार, जिप, मयुरी	५००.००
४	स्कुटर, मोटरसाइकल तथा अन्य सवारी साधन	२००.००
५	ठेलागाडी तथा रिक्सा	२००.००

विगत आ.ब. देखि नै यस नगरपालिकाले ठेक्का विधि मार्फत् पार्किङ शुल्क संकलन गर्दै आइरहेको छ ।

सम्भावनाः

प्रसिद्ध धार्मिक तथा सांस्कृतिक पहिचान बोकेको क्षेत्र भएकोले यस क्षेत्रमा अत्याधिक मात्रामा सवारी साधनहरू हलेसी गइरहेको पाइन्छ । यसको अलवा राजमार्ग/सडकको विस्तारको कारण आन्तरिक हिसाबले पनि यातायातको सुचारु बढ्दो किसिमको छ । पालिकाको विगतमा उठाइएको रकम छुट्टै हिसाब नदेखिए पनि विवरण तथा दर निर्धारण गरिएको छ ।अवलोकनका हिसाबले यस शीर्षकमा २ लाख सम्म वार्षिक आम्दानी गर्न सकिने अवस्था छ ।

सुधारका पक्षहरूः नगरक्षेत्रको सुन्दरता कायम राख्दै, सवारी व्यवस्थित गरी नगरबासी लाई सुविधा प्रदान गर्न देहायका कार्य गर्नुपर्ने देखिन्छ :

- नगरपालिकाका मुख्य बजारक्षेत्रमा पार्किङ पूर्वाधारको व्यवस्था/विकास गर्ने ।
- हाल भईरहेका पार्किङ स्थलहरुको स्तरउन्नोति तथा आवश्यक क्षेत्रमा पार्किङ स्थलहरुको पहिचान तथा निर्माण गर्ने ।
- पार्किङ शुल्कको दर पुनरावलोकन गरि आवश्यक परिमार्जन गर्ने र (शुल्क संकलनको विधि स्पष्ट गरी संकलन गर्ने ।

(घ) घर नक्सा पास दस्तुर

<u>हालको अवस्था</u>

नगरपालिकाले नक्सा पास र अभिलेखीकरण दस्तुरको दर आर्थिक ऐनमा निर्धारण गरेको छ । भवनको किसिम र भवन रहेको स्थानका आधारमा उक्त दस्तुरहरू फरक फरक रहने गरी निर्धारण भएको देखिन्छ । साथै हालसम्म न्यून मात्रामा हुँदै आएकोमा सडकको बिस्तार तथा पहुँचसँगै बजारीकरण बढ्ने अपेक्षा गर्न सकिन्छ र भविष्यमा आन्तरिक आय सङ्कलनको नियमित श्रोतको रूपमा रहन सक्ने देखिन्छ। आर्थिक ऐन २०८०मा भवन निर्माण अभिलेखीकरण दस्तुर तोकिएको छ ।

दस्तुर रु १ हजार तोकिएको छ ।आ.ब. २०७७/०७८ मा रु २३, ६२९.४४ रकम यस शीर्षकमा उठेकोमा आ.ब. २०७८/०७९मा बृद्धी भै रु रु८५,६५६ उठेकोमा आ.ब. २०७९/०८० मा १८,१६८ जम्मा भएको छ भने आ.ब.२०८०/०८१मा यस शीर्षकमा कुनै रकम उठेको देखिदैन ।

<u>संभाव्यता</u>

यस नगरपालिका क्षेत्रमा आगामी दिनमा भवन निर्माणमा थप तीव्रता हुने अनुमान छ । हाल यस क्षेत्रमा नयाँ घरहरू निर्माण भइरहेका छन्। यस शीर्षकमा ।यस शीर्षकमा रु १० लाख संकलन हुने सम्भावना देखिन्छ।

तालिका नं. २२: नक्सा पास दस्तुरको सम्भाव्यता विवरण

क्र.स.	विवरण	प्रस्तावित दर रू
१	क वर्गका भवन आवासीय/व्यापारिक तथा औधोगिक (प्रति वर्ग फिट)	८
२	क वर्गका भवन संस्थागत (प्रति वर्ग फिट)	७
३	ख वर्गका भवन आवासीय/व्यापारिक तथा औधोगिक (प्रति वर्ग फिट)	८
४	ख वर्गका भवन संस्थागत (प्रति वर्ग फिट)	६
५	ग वर्गका भवन आवासीय/व्यापारिक तथा औधोगिक (प्रति वर्ग फिट)	६
६	ग वर्गका भवन संस्थागत (प्रति वर्ग फिट	५
७	घ वर्गका भवन आवासीय/व्यापारिक तथा औधोगिक (प्रति वर्ग फिट)	३

<u>सुधारका पक्षहरू</u>

- नगरपालिकाको आर्थिक ऐनमा नक्सा पास सम्बन्धी प्रगतिशील दस्तुरको दर निर्धारण गर्ने ।
- नक्सा पास प्रक्रियाले आयआर्जन मात्र नभई भवन निर्माण प्रक्रियालाई नियमन समेत गर्ने भएकोले यसलाई प्रभावकारी वनाउने तर्फ पहल गर्न जरुरी देखिन्छ ।
- नक्सापासको लागि मापदण्ड तथा कार्यविधिहरू अनुसार भवन निर्माण भए नभएको निरन्तर अनुगमन गर्ने।
- घरको संरचना तथा बनोट आधारमा दस्तुरको दर निर्धारण गरी समयानुकूल परिमार्जन गर्दै जाने ।
- सचेतनामूलक तथा प्रचारात्मक अभियानहरु सञ्चालन गरी नक्सापास हुन बाँकी सबै घरलाई नक्सापासको दायरामा ल्याउने ।

ङ) सिफारिस दस्तुर,

<u>हालको अवस्था</u>

नगरपालिकाले विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुरको दर आर्थिक ऐन मार्फत निर्धारण गरी कार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडावाट सङ्कलन गरी आएको छ । आर्थिक ऐनले सिफारिश तथा प्रमाणतको दर न्यूनतम रू. २०० देखि १५०० सम्म निर्धारण गरेको छ र नगरपालिकाले नगर कार्यपालिका तथा वडा कार्यालयहरूवाट यस्तो दस्तुर सङ्कलन गरी आएको छ । वडावाट सङ्कलित सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुरवाट सङ्कलित रकम वडा सचिवहरूले नगरपालिकाको राजस्व शाखामा online दाखिला गर्ने गरेका छन् ।आ.ब. २०७७/०७८मा रु२५,८५,९३५ आ. ब. २०७८/०७९ मा रु ९,३३,०४८.५६ र आ. ब. २०७९/०८० मा रु ३, ८५,९५० जम्मा भएको देखिन्छ। यसरी हेर्दा लगातार यस शीर्षकमा रकम घट्दै गइरहेको देखिन्छ।

<u>संभाव्यता</u>

नगरपालिकाले प्रदान गर्ने संघसंस्था सिफारिस, इजाजत सिफारिस, ठेगाना प्रमाणित, घरजग्गा नामसारी, घरजग्गाको चारकिल्ला सिफारिस लगायतका विभिन्न सिफारिसहरू गरे बापत लिईने दस्तुर यस शीर्षक अन्तर्गत पर्दछ, जुन नगरपालिकाको प्रमुख आन्तरिक आय मध्ये एक हो । आगामी आ. व .मा हुन सक्ने सिफारिस तथा प्रमाणित दस्तुरको अनुमानित संख्या र प्राप्त तथ्यांक तथा विगतको आय प्रवृत्तिका आधारमा सिफारिस तथा प्रमाणित दस्तुर बापत करीब ५ लाख उठने सम्भावना देखिन्छ ।

<u>सुधारका पक्षहरू</u>

- विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा दस्तुरहरूको वर्गीकरण गरी दस्तुरका दर स्पष्ट गर्ने ।
- सिफारिश वा प्रमाणित गर्नु पूर्व दस्तुर तिरे नतिरेको एकीन गर्ने ।
- दस्तुर नबुझाएसम्म सम्वन्धित अधिकारीले सिफारिश वा प्रमाणित नगर्ने ।

च) न्यायिक दस्तुर

नगरपालिकाको आर्थिक ऐनमा न्यायिक समिति निवेदन दस्तुर रु ३५० तोकिएको छ भने कोर्ट फि मिनाहा सिफारिस निःशुल्क राखिएको छ । यस शीर्षकमा रु ५ हजार उठने सम्भावना देखिन्छ ।

छ) शिक्षा (परीक्षा शुल्क) क्षेत्रको आम्दानी

नगरपालिकाको आर्थिक ऐन २०८० मा परीक्षा शुल्क ऐनमा नै कार्यपालिकाले तोके बमोजिम भनेर निर्धारण गरेको छ । विगतका बर्षहरुमा यस शीर्षकमा २२ हजार उठेकोले आगामी वर्षहरूमा यो रकम रु. ४० हजार पुग्ने अनुमान छ ।

ज) नाता प्रमाणित दस्तुरः

नगरपालिकाले विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुरको दर आर्थिक ऐन मार्फत निर्धारण गरी कार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडावाट सङ्कलन गरी आएको छ । आर्थिक ऐनले सिफारिश तथा प्रमाणितको दर रू. २०० निर्धारण गरेको छ र नगरपालिकाले नगर कार्यपालिका तथा वडा कार्यालयहरूवाट यस्तो दस्तुर सङ्कलन गरि आएको छ । वडावाट सङ्कलित सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुरवाट सङ्कलित रकम वडा सचिवहरूले नगरपालिकाको राजस्व शाखामा online दाखिला गर्ने गरेका छन् । आ.ब. २०७७/०७८ मा रु ३३,२०० संकलन भएको देखिन्छ , आ.ब. २०७९/८० मा रू ७१,८०० जम्मा भएको छ भने आ. ब. २०७९/०८० मा यस शीर्षकमा शून्य आय देखिन्छ ।

<u>संभाव्यता</u>

नगरपालिकाले प्रदान गर्ने, नाता प्रमाणित, ठेगाना प्रमाणित, दस्तुर यस शीर्षक अन्तर्गत पर्दछ, जुन नगरपालिकाको प्रमुख आन्तरिक आय मध्ये एक हो । आगामी आ. व .मा हुन सक्ने सिफारिस तथा प्रमाणित दस्तुरको अनुमानित संख्या र प्राप्त तथ्यांक तथा विगतको आय प्रवृत्तिका आधारमा नाता प्रमाणित दस्तुर बापत करिब ५० हजार उठने सम्भावना देखिन्छ ।

झ) व्याक्तिगत घटना दस्तुरः

नगरपालिकाले विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुरको दर आर्थिक ऐन मार्फत निर्धारण गरी कार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडावाट सङ्कलन गरी आएको छ । आर्थिक ऐनले सिफारिश तथा प्रमाणितको दर रू. २०० निर्धारण गरेको छ र नगरपालिकाले नगर कार्यपालिका तथा वडा कार्यालयहरूवाट यस्तो दस्तुर सङ्कलन गरि आएको छ । वडावाट सङ्कलित सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुरवाट सङ्कलित रकम वडा सचिवहरूले नगरपालिकाको राजस्व शाखामा online दाखिला गर्ने गरेका छन् ।आ.ब. २०७७/०७८ १,७२,३६० आ.ब. २०७८/०७९ मा रु ७७,३०० र आ. ब. मा रु २०७९/०८० मा २,१८,००० मा जम्मा भएको देखिन्छ।

<u>संभाव्यता</u>

नगरपालिकाले प्रदान गर्ने संघसंस्था सिफारिस, ईजाजत सिफारिस, नाता प्रमाणित, ठेगाना प्रमाणित, घरजग्गा नामसारी, घरजग्गाको चारकिल्ला सिफारिस लगायतका विभिन्न सिफारिसहरू गरे बापत लिईने दस्तुर यस शीर्षक अन्तर्गत पर्दछ, जुन नगरपालिकाको प्रमुख आन्तरिक आय मध्ये एक हो । आगामी आ. व .मा हुन सक्ने सिफारिस तथा प्रमाणित दस्तुरको अनुमानित संख्या र प्राप्त तथ्यांक तथा विगतको आय प्रवृत्तिका आधारमा नाता प्रमाणित दस्तुर बापत करीब ३ लाख ५० हजार उठने सम्भावना देखिन्छ ।

(ञ) अन्य सेवा शुल्क (फोहोरमैला व्यवस्थापन शुल्क)

हालको अवस्थाः हाल नगरपालिकाले आर्थिक ऐनमा फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्कको दर (सर सफाई शुल्कको रूपमा) निर्धारण गरिको छ ।आर्थिक ऐन २०८० अनुसार

तालिका नं. २३ः सरसफाई शुल्क

क.स.	विवरण	एकाई	दररेट रु
१	सानो होटल	प्रति महिना	५००.००
२	मझौला होटल	प्रति महिना	१०००.००
३	ठूला होटल	प्रति महिना	१५००.००
४	सामान्य होटल	प्रति महिना	२००.००
५	घर	प्रति महिना	५०.००
६	ठूला किराना पसल	प्रति महिना	३००.००
७	साना किराना पसल	प्रति महिना	१००.००
८	ग्यारेज	प्रति महिना	२००.००
९	काष्ठ उद्योग	प्रति महिना	१००.००
१०	मन्दिर	प्रति महिना	५०००.००
११	परिवार लागत सरसफाइ कार्ड	प्रति महिना	००.००
१२	परिवार लागत सरसफाइ कार्ड प्रतिलिपि	प्रति गोटा	१००.००

सरसफाई शुल्कलाई व्यवसायी (तिर्ने कर रकमको आधारमा न्यूनतम रु. १०० देखि ५००० सम्म) तथा व्यवस्था आर्थिक ऐनमा उल्लेख गरेको छ । नगरपालिकाले गत आर्थिक वर्षमा यस शीर्षक अन्तर्गत रु. अघिल्लो आ. ब. हरूमा यस शीर्षकमा कुनै रकम नदेखिए पनि चालू आ. ब.मा भने उल्लेखनीय रकम संकलन भएको पाइएको छ । पौष मसान्त सम्ममा,

क्र.स.	विवरण	रकम रू	कैफियत
१	होटेल पसल फोहोर संकलन शुल्क	१,१५,३१५.००	पौष मसान्त
२	हलेसी मन्दिर सरसफाइ शुल्क	१४,६१,२११	पौष मसान्त

सम्भावनाः नगरपालिकाले तत्कालै आफ्ना मुख्य बजारक्षेत्रहरूमा प्रभावकारी फोहरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रमसँगै शुल्क संकलन कार्य लागु गर्ने पर्ने देखिन्छ । तत्कालमा यस सम्बन्धी आवश्यक तथ्यांक नभए ता पनि विगतको संकलन अवस्था र नगरपालिकाले आगामी आ. व .मा चाल्ने कार्यक्रमका आधारमा विश्लेषण गर्दा आगामी आ.व.मा गत कम्तीमा रू २० लाख जम्मा हुने देखिन्छ ।

सुधारका पक्षहरूः

- हालको आर्थिक ऐनको व्यवस्थालाई पुनरावलोकन गरी फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्कको दर उत्पादन हुने फोहरको प्रकार र परिमाणलाई मध्यनजर गर्दै परिमार्जन गर्ने ।
- मुख्य बजार क्षेत्रमा रहेका व्यवसायी, संघ संस्था तथा घर धुरीहरूको लगत तयार गर्ने ।
- यस्तो शुल्क बेग्लै फोहोरमैला व्यवस्थापन शुल्क शीर्षक अन्तर्गत संकलन गर्ने ।

(ट) सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय

हालको अवस्था आफ्नो स्वामित्वमा रहेका घर, भवन तथा मेसीन औजार आदि बहालमा लगाई सो बापत बहाल रकम संकलन गर्नसक्ने प्रावधान रहेको छ ।आर्थिक ऐन २०८० ले नगरपालिकाको वडा नं ७ मा बनेको सटरहरूमा प्रतिसटर मासिक कम्तीमा ५००० भन्दा कम हुने छैन भनि निर्धारण गरेको छ ।त्यसरी नै हेभी ईक्यूटमैन्टको समेत नगर कार्यपालिकाले निर्धारण गरेको मूल्यलाई निर्दिष्ट गरेको छ ।

सम्भावनाः नगरपालिकाको स्वामित्वमा भएका सम्पत्तिहरुलाई प्रभावकारी ढंगबाट परिचालन गर्न सक्दा केही आय यस क्षेत्रबाट पनि हुन वार्षिक रू ३ लाख आम्दानी हुन सक्ने सक्ने देखिन्छ ।

सुधारका पक्षहरूः

- भवनका सबै केठा बहालमा जान नसक्नुका कारण पहिचान गरि सबै भवनहरुलाई प्रभावकारी रूपमा परिचालन गरि बहालमा लगाउने ।
- भवन, कोठा तथा टहराको भाडादर पुनरावलोकन गरी बजारको चलनचल्तीको बहाल रकमसंग मेल खाने गरि परिमार्जन गर्ने ।
- बहाल संकलन सम्बन्धी व्यवस्था तथा औजार संचालन सम्बन्धीका कार्यविधि अनुरुपका शर्तहरू पालना भए नभएको आवधिक रूपमा अनुगमन गर्ने ।

- शर्तहरु नमानेमा हुन्ने दण्ड सजायको व्यवस्था समेत उल्लेख गर्ने ।
- बहाल संकलनको दर निर्धारण गरि आर्थिक ऐनमा उल्लेख गर्नुपर्ने ।

ठ)प्रशासनिक दण्ड जरिबाना

नगरपालिकाको आर्थिक ऐनमा विशेष कानूनमा विशेष व्यवस्था भए भन्दा बाहेक प्रत्येक आर्थिक वर्षको वार्षिक तथा नवीकरण शुल्क सोही आर्थिक वर्षको असोज मसान्त भित्र बुझाएमा सोही वर्षमा लाग्ने करमा १० प्रतिशतले छुटको व्यवस्था गरेको छ ।पहिले त्रैमासिक समाप्त भए पछि कर वा शुल्क नबुझाउने व्यवसायी फर्मले त्रैमासिकको लागि यथावत् तेस्रो त्रैमासिकको लागि १० प्रतिशत , अन्तिम त्रैमासिकको लागि १५ प्रतिशत र त्यस पछि वार्षिक २५ प्रतिशत थप जरिबाना गरी असुल उपर गरिने छ। नक्सा पास नगराई घर निर्माण गरेको हकमा नगरकार्यपालिकाले निर्णय गरे बमोजिम जरिबाना लाग्ने छ ।

सम्भावनाः यस शीर्षकमा हाल सम्म कुनै रकम जम्मा भएको देखिँदैन । उक्त रकम लाई अन्य शीर्षकमा राखेर उठाइएको वा शुल्क लिदा जरिबाना समेत जोडेर लिएर पनि शीर्षक नमिलेको हुन सक्दछ।यस शीर्षकमा लगभग रु २० हजार संकलन हुन सक्दछ।

सुधारका पक्षहरूः

- समय मै कर निर्ने कुरामा जनचेतना बढाउने ।
- जरिबाना तिर्न बाट नगरवासीलाई सचेतना फैलाउने ।

(ड) अन्य सेवा शुल्कहरू/दस्तुरहरू

यस पालिकाले सेवाग्राहीहरुलाई विभिन्न सेवा प्रदान गरेबापत तोकिएको दरमा सेवा शुल्क संकलन गर्न सक्ने प्रावधान अनुरुप नगरसभाले विभिन्न सेवाहरुको शुल्कको दर निर्धारण गरी सेवा शुल्कहरु संकलन गरिरहेको छ । पर्यटन ,पदयात्रा, निजी धारा वापत, विद्युत सेवा,परीक्षा शुल्क र अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क अन्तर्गत पालिकाले यी बिषयमा संकलन गरिरहेको पाईन्छ । जसमा आर्थिक वर्ष २०७७/०७८मा रु ५८,९०१ आबा. २०७८/०७९ मा रु २९,९३,७९७ र आ. ब. २०७९/०८० मा ३२,१४,००० जम्मा भएको देखिन्छ ।उल्लेखनीय रकम यस शीर्षकमा जम्मा भएबाट रु २५ लाख उठन सक्ने देखिन्छ ।

परिच्छेद चारः संकलनको संस्थागत क्षमता तथा अवस्था

यस परिच्छेदमा यस स्थानीय तहले राजस्व परिचालनमा गरेका प्रयासहरू तथा आय संकलनको अवस्थालाई छोटकरीमा व्याख्या गरिएको छ । यसले नगरपालिकाको आय संकलनको लागि संस्थागत क्षमतामा सुधार गर्न गर्नुपर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न सहयोग पुग्ने छ ।

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति

यस नगरपालिकाले राजस्व परिचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धमा छुट्टै नीति तथा कार्यक्रम तयार गरेको छ । राजस्व परिचालनका लागि यस नगरपालिकाले हालसम्म निम्न बमोजिमका कार्यहरू अगाडि बढाएको छः

- नेपालको संविधान र स्थानीय तह सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ बमोजिम नगरपालिकामा दर्ता हुने भनी तोकिएका उद्योग व्यवसायलाई नगरपालिकामा दर्ता गर्ने व्यवस्था मिलाई त्यसको अभिलेखीकरण गर्ने कार्यलाई प्रभावकारी रूपमा अगाडि बढाइएको छ ।
- तोकिए बमोजिमको कर नियमित र सहज एवं प्रभावकारी रूपमा बुझाउने करदातालाई प्रोत्साहन गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ ।
- नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका सार्वजनिक जग्गाको एकिन लागत तयार गर्ने कार्य अगाडि बढाइएको छ।
- नगरपालिकाको आर्थिक क्षमता बढाउनका लागि पालिका क्षेत्रमा लागू गर्न सकिने खालका करका दायराहरूको पहिचान गरी करका दर भन्दा दायरा बढाउने नीति लिइएको छ ।
- नगरपालिकाको लेखा प्रणालीलाई चुस्त, दुरुस्त, मितव्ययी तथा पारदर्शी बनाउनका लागि शुत्र सफ्टवेयरबाट लेखा प्रणाली सञ्चालन गरिएको छ ।
- राजस्व संकलन कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउनका लागि नगरपालिका तथा वडा कार्यालयमा रजश्व संकलन गर्ने कर्मचारीको व्यवस्था गरिएको छ ।

४.२ आय संकलनको संस्थागत क्षमता

४.२.१ राजस्व परामर्श समिति

पालिकाको प्रभावकारी राजस्व परिचालनका लागि कार्यपालिका बैठकले नेपालको संविधान र प्रचलित कानूनको अधीनमा रही आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्र परिचालन गर्न सक्ने राजस्वका स्रोत, दायरा र दर समेतको विश्लेषण गरी

आगामी आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुन सक्ने राजस्वको अनुमान गर्ने प्रयोजनको लागि नगर उपप्रमुख ज्यू को संयोजकत्वमा राजस्व परामर्श समिति गठन गरेको छ ।

तालिका नं. २४: **राजस्व परामर्श समितिको संस्थागत संरचना**

क्र.स.	समितिका व्यक्तिहरु नामथर	पद	कैफियत
१	नगर उपप्रमुख	संयोजक	
२	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य	
३	पालिकाले तोकेको कार्यपालिका सदस्य मध्ये एक जना महिला सहित २ जना सदस्य	सदस्य	
४	निजी क्षेत्रको उद्योग वाणिज्य अध्यक्ष/प्रतिनिधि	सदस्य	
५	घरेलु तथा साना उद्योग अध्यक्ष/प्रतिनिधि	सदस्य	
६	राजस्व महाशाखा/शाखा प्रमुख	सदस्य—सचिव	

राजस्व परामर्श समितिले विभिन्न छलफल तथा बैठकहरू सम्पन्न गरी राजस्वका दरहरू तथा राजस्व सम्बन्धी नीतिगत निर्णयहरू नगरसभा समक्ष पेश गर्ने गरेको छ । संवैधानिक व्यवस्थाको आधारमा पालिकाले चालु आर्थिक वर्षको लागि आर्थिक ऐन पारित गरेको छ । राजस्व परामर्श समितिको बैठक बसी आन्तरिक आयको दर प्रस्ताव गरि नगरसभाले सो दर स्वीकृत गरेको छ । आयका शीर्षकगत दायरा तथा उक्त दायराका दरहरू राखी नगरसभा मार्फत आर्थिक ऐन पारित गरिएको हो ।

यस नगरपालिकाको राजस्व परामर्श समितिले आ. व . २०७५ मा राजश्वका दरहरु निर्धारण गरी कार्यान्वयनमा ल्याएकोमा त्यसपछिका आ. व .मा समयानुकुल त्यसको संशोधन तथा परिमार्जन गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको नदेखिएकोले राजस्व दरको पुनरावलोकन, दायरा विस्तार गरी आन्तरिक राजस्व संकलनलाई प्रभावकारी बनाउनुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । नगरपालिकाको आ. व . २०८०/८१ को नीति तथा कार्यक्रममा राजस्व परिचालन शीर्षक अन्तर्गत लिइएका नीति देहायअनुसार रहेका छन् :

- नगरपालिकाको आम्दानी र खर्चको विवरण सहितको आर्थिक विवरण प्रत्येक महिना विद्युतीय माध्यमबाट सार्वजनिक गरिनेछ ।
- आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली बनाई लागू गरिनेछ ।
- सार्वजनिक खर्च प्रणालीलाई मितव्ययी बनाउन अनावश्यक खर्च कटौती गर्दै लगिनेछ ।
- राजस्व संकलनलाई वस्तुगत गरी राजस्व संकलन कार्ययोजना निर्माण गर्ने तथा करदातालाई सचेतनामूलक अभिमुखीकरण कार्यक्रमको सञ्चालन गर्दै कर संकलन सम्बन्धी घुम्ती शिविर सञ्चालन गरिनेछ ।
- राजस्व सम्भावनाको अध्ययनको कार्यलाई अगाडि बढाइनेछ ।
- करका दर बढाउने भन्दा दायरालाई बढाउने नीति लिइनेछ ।
- वित्तीय सुशासनको लागि सार्वजनिक लेखा समितिलाई जिम्मेवार बनाइनेछ ।

- समयमा कर नतिर्ने व्यक्ति/संस्थाहरूलाई थप जरिबाना सहित असुल उपर गरिनेछ अन्यथा नगरपालिकाबाट प्रदान हुने सेवाबाट बञ्चित गर्दै लैजाने नीति लिइनेछ ।

४.२.२ नगरपालिकाको राजस्व प्रशासन

नगरपालिकाले राजस्व असुली कार्यमा कम्प्युटरीकृत प्रणालीको (कम्प्युटर, प्रिन्टर, बिलिङ सफ्टवेयर सहित) प्रयोग गरिएको छ । यस शाखामा फर्निचर, कम्प्युटर, प्रिन्टर/फोटोकपी, टेबुल ,कुर्ची, दराज तथा अन्य भौतिक सुविधा उपलब्ध गराइएको छ । राजस्व सम्बन्धी डेटा अनलाइनबाट प्रविष्ट गर्ने गरिएको छ । राजस्व असुलीको लागि शुत्र सफ्टवेयरको प्रयोग गरिएको छ । निवेदन दस्तुर, सिफारिस, पञ्जीकरण दस्तुर, मालपोत भूमि कर लगायतका शीर्षकमा असुल हुने राजस्व वडा कार्यालयबाटै संकलन गर्ने गरी कर्मचारीको व्यवस्था गरिएको छ । संकलन गरिने राजस्व बैङ्क दाखिला गरी सो को बैङ्क भौचर नगरपालिकामा पेश गरेपश्चात राजस्व शाखाका कर्मचारी मार्फत सूत्र सफ्टवेयरमा प्रविष्ट गर्ने गरिएको छ ।

४.२.३ राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण

यस नगरपालिकामा रहेको राजश्व शाखामा अधिकृत तहका एक कर्मचारीको दरबन्दी रहेको छ । नगरपालिकाको धेरैजसो आम्दानी यसका वडाहरूबाट संकलन गर्ने गरिएको छ । नगरपालिकामा राजश्व शाखा गठन गरी एक जना कर्मचारीलाई राजस्व शाखा प्रमुखको जिम्मेवारी दिइएको छ । सबै वडा कार्यालयहरुमा वडा सचिवले राजस्व संकलन गर्ने व्यवस्था मिलाईएको छ ।

४.३ नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन

यस पालिकाको विगत तीन वर्षको आय परिचालनको अवस्था तलको तालिकामा दिइएको छ । पालिकाले गत आर्थिक वर्षमा विविध प्रकारका शीर्षकहरूबाट राजश्व संकलन गरेको थियो । गत आ. व .को यथार्थ संकलन र चालु आ. व .को प्रस्तावित आयको अवस्था देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका नं. २५: नगरपालिकाको राजस्व संरचना

राजस्व संकेत	शीर्षक	वास्तविक आय (रु)			प्रस्तावित आय (रु)
		आ.ब.२०७७/०७८	आ.ब.२०७८/०७९	आ.ब.२०७९/०८०	आ.ब.२०८०/०८१
आन्तरिक आय					
११३११	व्यक्तिगत सम्पातिमा लाग्ने कर	-	-	-	

राजस्व संकेत	शीर्षक	वास्तविक आय (रु)			प्रस्तावित आय (रु)
		आ.ब.२०७७/०७८	आ.ब.२०७८/०७९	आ.ब.२०७९/०८०	आ.ब.२०८०/०८१
११३१४	भूमिकर / मालपोत	३,९९९,४५३	२२३,३५९	५६१,७०२	६०००००
११३१५	घर जग्गा रजिस्ट्रेसन दस्तुर		२,१५२,०६३	८८९,७३४	४००००००
११३२१	वहाल कर	८१७,५७८	७०४,२२५	४०२,९४०	३०००००
११३२२	हाटबजार मेला कर			४२,०१५	५५०००
११४७२	बिज्ञापन कर			१२,१००	४००००
११६११	व्यवसायीले भुक्तानी गर्ने			१४२,१५०	३०००००
११६३१	कृपी तथा पशुजन्य			७७५,१५१	१५००००
११६९१	अन्य कर	१,९०२,२३०			
१४१५१	वडा नं ७ को भवन समेत/सरकारी सम्पत्ती			२१६,०००	२४७०००
१४१५७	वाँडफाँड/दहत्तर बहत्तर			२,४८५,९००	२४०००००
१४१५९	अन्य श्रोतबाट प्राप्त वाँडफाँड नहुने रोयल्टी			८७,०००	८७०००
१४२१३	अन्य विक्रीबाट प्राप्त रकम		८७,०००		
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क तथा विक्री	६५५,८५४	४९७,१२९		
१४२२१	न्याय सम्बन्धित दस्तुर				
१४२२४	परीक्षा शुल्क	१६७,०००	२२,०००	३५०००	३००००
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आम्दानी		५,८४०,०१५		
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क			३३१०००	५००००

राजस्व संकेत	शीर्षक	वास्तविक आय (रु)			प्रस्तावित आय (रु)
		आ.ब.२०७७/०७८	आ.ब.२०७८/०७९	आ.ब.२०७९/०८०	आ.ब.२०८०/०८१
१४२४२	नक्सापास दस्तुर	२३,६२९	८५,६५६	21,888	६००००
१४२४३	सिफारिस दस्तुर	२,५८५,९३५	९३३,०४९	७५०,९००	२१००००
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दस्तुर	१७२,३६०	७७,३००	१४०,०००	१०००००
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर	३३,२००	७१,८००	२१००००	५००००
१४२४९	अन्य दस्तुर विविध (नगर अस्पताल/एम्वुलेन्स शुल्क सहित)	५८,९०१	२,९९३,९७९	2,583,660	२४०००००
१४६११	व्यवसाय रजिस्ट्रेसन दस्तुर	२०८,४००	१२४,५००		
१४५२१	फोहोर मैला व्यवस्थापनदस्तुर/हलेसी समेत			२,५८९,४१०	२९०००००
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड जरिवना र जफत				
	आन्तरिक आय जम्मा	**१०,६२४,५४०**	**१३,८१२,०७५**	**१२,२७६,५५०**	**१३,९७९,०००**
१. अनुदान तथा वित्तीय हस्तान्तरण					
संघीय सरकार/ कोशी प्रदेश सरकार					
१३,३११	समानिकरण अनुदान	११४,९९७,१६०	११८,९०८,०००	१२४,९०७,०००	११०,२२१,०००
१३,३१२	शर्शत अनुदान चालु	३४२,६३२,७००	३२१,२९७,०००	३५९,५४२,०००	३६३,२४९,०००
१३,३१३	शशर्त अनुदान पुंजीगत		५०,६१३,०००	३३,३५०,०००	
१३,३१५	विशेष अनुदान पुंजीगत	८,०००,०००	२३,३००,०००	१६,०००,०००	१८,०००,०००
१३,३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत			२३,०००,०००	१८,०००,०००

राजस्व संकेत	शीर्षक	वास्तविक आय (रु)			प्रस्तावित आय (रु)
		आ.ब.२०७७/०७८	आ.ब.२०७८/०७९	आ.ब.२०७९/०८०	आ.ब.२०८०/०८१
१३,३१६	समपुरक अनुदान चालु	१०,०००,०००			
	सामाजिक सुरक्षा संरक्षण				१३१,०००,०००
१३,३१८	अन्य अनुदान चालु				
राजस्व बाँडफाँट					
११,४११	बाँडफाँट भै प्राप्त हुने मूल्य अभिवृद्धि कर	८०,८०६,३५३	७३,०९४,०५२	११४,९९८,०००	११२,६८३,०००
११,४२१	बाँडफाँट भै प्राप्त हुने अन्तःशुल्क	-	२१,२३९,६५६	-	
११,४५६	बाँडफाँड भै प्राप्तहुने सवारी साधन कर	७,४४३,२७९	१४,०४९,४७०	१५,४८४,४५०	१५,८३६,०००
१४,१५३	बाँडफाँट भै प्राप्त हुने वन रोयल्टी				
१४१५६	बाँडफाँड भै प्राप्तहुने विद्युत रोयल्टी				
		८८,२४९,६३२	१०८,३८३,१७८	१३०,४८२,४५०	१२८,५१९,०००
अन्य आन्तरिक अनुदान					
१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान		७,१८९,०००.००		
१३४१२	अन्य व्याक्तिगत आन्तरिक अनुदान				
जम्मा		५७४,५०४,०३२	६४३,५०२,२५३	७०२,५९६,४६४	७७६,४८९,०००

४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका सबालहरू

यस नगरपालिकाको राजस्व परिचालनसँग सम्बन्धित महत्वपूर्ण सबालहरू यस प्रकार रहेका छन् ।

- त्रीधार्मिक हलेसी धाम धार्मिक एवं पर्यटकीय हिसावले नगरपालिकाको पर्यटन क्षेत्रको विकासको सम्भावना रहेको देखिन्छ । वार्षिक ३ लाखभन्दा बढी पर्यटकहरु हलेसी महादेवको दर्शन गर्न आउने गर्दछन् । हिन्दु, वौद्ध र किराँतहरुको त्रिधार्मिक स्थलको रुपमा विकास भइरहेको हलेसी, तुवाचुङ, खाम्लतेलगढीलाई पर्यटकीय सर्किट निर्माण गर्न सकिने सम्भावना रहेको देखिन्छ । विभिन्न वडामा गरी करीव ८३ वटा धार्मिक पर्यटकीय स्थलहरु रहेको यस नगरपालिकामा पर्यटन क्षेत्रको वृहत्तर गुरुयोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्न सकेमा समग्र आर्थिक सामाजिक क्षेत्रमा विशिष्ट योगदान दिनसक्ने देखिन्छ ।
- उद्योग वाणिज्य संघ र व्यवसायीहरूसँग सहकार्य गरी व्यवसाय दर्ता गर्ने र व्यवसाय कर असुल गर्ने तथा अन्य सरोकारवालसँग छलफल एवं सहकार्य गरी कर सम्बन्धी आवश्यक कार्यविधि निर्माण गरी लागू गर्नुपर्ने देखिएको।
- सबै वडाहरूमा वार्षिक नियमित रूपमा करदाता शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरी कर राजस्वको दायरा फराकिलो गर्दै जानुपर्ने देखिएको ।
- वडास्तरमा वडाका जनप्रतिनिधि, कर्मचारीहरु, स्थानीय उद्योगी व्यवसायी र करदाताहरुलाई करसँग सम्बन्धित अभिमुखीकरण कार्यक्रम गर्नु सान्दर्भिक देखिएको ।
- नक्सापास, बहाल बिटौरी शुल्क, पार्किङ शुल्क, ढुंगा, गिटी, बालुवाको उपयोग, फोहोरमैला व्यवस्थापन, सम्पत्ति करको दायरा बिस्तार, तथा नवीकरण, शाहसिक पर्यटन प्रवद्र्धन आदिको संभावना रहेको देखिएकोले तद्अनुरुप राजस्वको दायरा बढाउँदै लैजानुपर्ने देखिएको ।
- राजस्व तथा कर दस्तुर असुल गर्नका लागि वडाहरूमा घुम्ती सेवा चौमासिक/वार्षिक रूपमा सञ्चालन गर्नुपर्ने।
- राजस्व चुहावट नियन्त्रणको लागि वडा र पालिकाको संयुक्त प्रयासमा जनप्रतिनिधि, कर्मचारी र स्थानीय उद्योग वाणिज्य संघको सहकार्यमा अभियान सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिएको ।
- वडा र पालिका तहमा प्रभावकारी अनुगमन संयन्त्रको विकास गरी वार्षिक रूपमा राजस्व संकलनको अवस्थाको अनुगमन र मूल्यांकन गर्दा आन्तरिक आय वृद्धि गर्न सकिने संभावना रहेको ।

परिच्छेद—पाँच राजस्व सुधार कार्ययोजना

यस परिच्छेदमा सूचना विश्लेषण तथा सहभागितामूलक छलफलबाट तयार पारिएको हलेसी तुवाचुङ् नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना प्रस्तुत गरिएको छ । यस कार्ययोजनालाई नगरपालिकाले स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गर्ने आधारमा नगरपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षहरुका लागि गरिएको राजस्व प्रक्षेपणको विवरण पनि यसै परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

५.१ राजस्व सुधार कार्ययोजना

यस अध्ययनबाट देखिएका राजस्वका संभावनाहरुलाई कार्यान्वयन गरी हलेसी चुवाचुङ् नगरपालिकाको राजस्वमा सुधार ल्याउनको लागि देहाय बमोजिमका सुधार कृयाकलापहरु संचालन गर्न प्रस्ताव गरिएको छ।

तालिका नं. २६: **राजस्व सुधार कार्ययोजना**

सुधारका क्षेत्रहरु	सुधारका कृयाकलापहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
सम्पत्ति कर	करको दररेटलाई सूक्ष्म अध्ययन गरी व्यवस्थित र वैज्ञानिक बनाउने ।	प्रत्येक आ. व .को भदौ र असोजमा नवीकरण तथा अद्यावधिक गर्ने	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत,राजस्व परामर्श समिति, नगर/नगर सभा
	हरेक वडामा करदाता शिक्षा कार्यक्रम संचालन गर्ने ।		
	सम्पत्तिको यथार्थ विवरण संकलन नियमित अद्यावधिक गर्ने ।		
	सम्पत्तिको मूल्याङ्कनको आधारमा करको दर निर्धारण गर्ने ।		
भूमिकर	जमिनको वर्गीकरणलाई अझै वैज्ञानिक बनाउने ।	आ.व. २०८१/८२ भित्र	राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका
	जग्गाको अभिलेखीकरण गर्ने ।	आ.व. २०८२/८३ भित्र	
व्यवसाय रजिष्ट्रेशन तथा नवीकरण	स्थानीय उद्योग वाणिज्य संघसँग समन्वय गरी व्यवसायीहरूको वर्गीकरण गर्दै व्यवसायको प्रकृति हेरी करको दायरा बिस्तार गर्ने ।	व्यवसायको तथ्यांक ३/३ महिनामा संकलन	राजस्व परामर्श समिति, प्रमुख

सुधारका क्षेत्रहरु	सुधारका कृयाकलापहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
दस्तुर कर तथा व्यवसाय कर	पालिकाभित्र रहेका व्यवसायीहरूको तथ्यांक लिने र तथ्यांकलाई अद्यावधिक गर्ने ।	गर्ने र हरेक आ. व .को भदौ र असोजमा अद्यावधिक/नवीकरण गर्ने	प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व शाखा
	व्यवसायीहरूलाई कर सम्बन्धी १ दिने अभिमुखीकरण आयोजना गर्ने ।		
	दर्ता नभएका व्यवसायीलाई पालिकामा दर्ताको लागि सार्वजनिक सञ्चार माध्यम मार्फत सूचना जारी गर्ने		
	वडा वडामा कर शिविर संचालन गर्ने ।		
	रजिष्ट्रेशन गर्नुपर्ने संघसंस्थाहरुको विवरण संकलन गर्न वडा वडामा शिविर संचालन गर्ने र त्यही शिविरमा व्यवसाय रजिस्ट्रेसन गरी प्रमाण पत्र दिने ।		
	व्यवसायको प्रकृति अनुसार वर्गीकरण कर दर्ता तथा नवीकरण दस्तुर निर्धारण गर्ने ।		
	व्यवसाय करको दर परिमार्जन गर्ने ।	हरेक आ.ब को बजेट तयारी गर्दा	नगर/नगर सभा
घर वहाल कर	घर भाडामा लगाएका घरहरु पहिचान गरी सूचीकृत गरी करको दायरामा ल्याउने ।	पालिकाले घरधुरी सर्वेक्षण गर्ने नयाँ आ. व . सुरु हुने बित्तिकै र बहाल कर हरेक आ. व .को असोज मसान्त भित्र लिने	राजस्व शाखा,राजस्व परामर्श समिति
	घर तथा जग्गाको न्यूनतम वहाल दर निर्धारण गर्ने ।		
	घरधुरी संकलन तथा घर संकेत नम्बर कायम गर्ने ।		
सवारी कर	दर्ता ,अनुमति तथा नवीकरण शुल्क वार्षिक रूपमा अद्यावधिक गर्ने ।	नयाँ आ. व . सुरु हुने बित्तिकै	
	संचालनको अनुमति र रुट परमिट निर्धारण ।		
विज्ञापन कर	पालिकाको विद्यमान विज्ञापन सामग्री र त्यस सम्बन्धी बिषयको अध्ययन गर्ने ।	हरेक आ. व .को ६/६ महिनामा	
	विज्ञापन करको कार्यविधि तर्जुमा ,वर्गीकरण, सामग्री र आकार बमोजिम शुल्क निर्धारण गर्ने ।		

सुधारका क्षेत्रहरु	सुधारका कृयाकलापहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
	विज्ञापनको लागि उचित स्थान पत्ता लगाउन स्थान अवलोकन गर्ने ।		
	विज्ञापन एजेन्सीसँग समन्वय गरी क्षेत्र तथा करको दायरामा ल्याउने ।		
वहाल विटौरी शुल्क	सरकारी/सार्वजनिक जग्गाहरु, यस्ता जग्गामा बनेका संरचनाको अभिलेख तयार गर्ने ।	नयाँ आ. व . सुरु भएपछि सार्वजनिक जग्गाहरुहरुको अभिलेखीकरण गर्न लागि प्रस्ताव आवहन गर्ने।	राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका
	लालपुर्जा तथा आवश्यक कागजात नभएको जग्गामा निर्माण भएका संरचनाको विवरण संकलन गर्ने ।		
अचल सम्पत्ति मूल्यांकन शुल्क	सम्पत्ति कर र अचल सम्पत्ति मूल्यांकन अभिलेखलाई एकत्रित गर्ने ।	आ. व . २०८१/८२ भित्र	राजस्व परामर्श समिति, राजस्व शाखा
	मूल्यांकन शुल्क दर पुनरावलोकन गर्ने (वैदेशिक र वैंकिङ प्रयोजनको रूपमा वर्गीकरण गर्ने।		
पर्यटन सेवा शुल्क	पर्यटन विकासको प्रचुर सम्भावना बोकेका धार्मिक, पर्यटकीय एवम सांस्कृतिक महत्वका स्थलहरुको विकास तथा विस्तार गरी विकास तथा पर्यटकीय सेवाहरुको ब्यवस्थापन गरी सेवा शुल्क लगाउने ।	आ. व . २०८१/८२ भित्र	राजस्व शाखा,प्रशासन शाखा, कार्यपालिका
	स्थानीय ,राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय नागरिकहरुलाई फरक फरक शुल्क निर्धारण गर्ने ।		
हाटबजार शुल्क	नगरपालिका क्षेत्रभित्र संचालन हुने हाटबजारको लागि प्रयाप्त बजार क्षेत्र उपलब्ध गराउने ।	आ. व . २०८१/८२ भित्र	राजस्व परामर्श समिति, राजस्व शाखा
	हाटबजारको बजारीकरणमा भूमिका निर्वाह गर्दै न्यूनतम शुल्क तोक्ने ।		
वन पैदावार	सामुदायिक वन तथा वनपैदावार बिक्री वितरण सम्वन्धी तथ्याङ्क संकलन तथा अद्यावधिक गर्ने	हरेक आ. व .को ६/६ महिनामा	
मनोरञ्जन कर	विभिन्न किसिमका मनोरञ्जनका क्रियाकलापहरुको संचालन गरेवापत दर्ता नवीकरण प्रवेश शुल्क निर्धारण गर्ने ।	आ. व . २०८१/८२ भित्र	

सुधारका क्षेत्रहरु	सुधारका कृयाकलापहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
नक्सा पास दस्तुर	नक्सापास प्रकृयालाई मापदण्ड बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।	हरेक आ. व .मा आवश्यक र आवश्यकता अनुरुप	पूर्वाधार शाखा, राजस्व शाखा
	सेवामूलक संस्थाहरुलाई केही सहुलियत प्रदान गर्ने ।		
	भवनको वर्गीकरण अनुसार करको शुल्क निर्धारण गर्ने ।		
	नियमित अनुगमन र दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गर्ने ।		
पार्किङ शुल्क	पार्किङ स्थल पहिचान गर्ने ।	आ. व . २०८१/८२ भित्र	राजस्व परामर्श समिति
	प्राथमिकताको आधारमा पार्किङ स्थलहरुको डिजाईन र निर्माण गर्ने ।		
	पार्किङ असुली विधि तय गर्ने साथै त्यही अनुरुप पार्किङ शुल्क निर्धारण गर्ने ।		
अन्य कर, दस्तुर तथा सेवा शुल्क	नीति बताउने,सेवाको वर्गीकरण गर्ने ।	आ. व . २०८१/८२ भित्र	राजस्व परामर्श समिति
	सेवा प्रदान गर्दा अनिवार्य सम्पत्ति करको विल भरपाई पेश गर्नुपर्ने व्यबस्था गर्ने ।		
	जग्गाको अव्यवस्थित खण्डीकरण रोक्ने, दण्ड जरिबाना तथा थप शुल्क लिने ।		
	स्थानीय उद्योग कारखाना, होटल व्यवसाय तथा स्वास्थ्य क्लिनिकहरुबाट वातावरणमा परेको नकारात्मक प्रभावको आधारमा मापदण्ड बनाई थप सेवा शुल्क लिने ।		
	प्राकृतिक स्रोत तथा वनजन्य बस्तुको बिक्री तथा निकासीमा करको सम्भाव्यता हेरी प्रदेश सरकारसँगको समझदारीमा संचालन गर्ने ।		
	सेवा शुल्क दस्तुर निर्धारण गर्दा छिमेकी पालिकाहरूसँग समेत तालमेल मिल्ने गरी तोक्ने ।		
सार्वजनिक सम्पत्तिको अभिलेखीकरण तथा परिचालन	पालिका क्षेत्र भित्रका सार्वजनिक जग्गाहरुहरुको अभिलेखीकरण गर्ने, संरक्षण तथा सम्बर्धन गर्ने, सो को परिचालन संभाव्यता अध्ययन गर्ने ।	आ. व . २०८१/८२ भित्र	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत,वडा कार्यालयहरु

सुधारका क्षेत्रहरु	सुधारका कृयाकलापहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
नगरपालिकाले निर्माण गरेका उद्यान, पार्कहरुमा	निर्माण, मर्मत, सुधार/नयाँ उद्यान र पार्क निर्माण गर्ने ।	निरन्तर रूपमा	पालिका र निजी क्षेत्र
सार्वजनिक जग्गाको उपयोग (सरकारी जग्गा, भवन)	सटर निर्माण गरी व्यापारी प्रयोजनमा भाडामा दिने लगायत विविध उपयोग गर्ने ।	नियमित	पालिकाले वा पालिका र निजी क्षेत्रको सहकार्यमा
सार्वजनिक निजी साझेदारी	घर बहाल कर, व्यवसाय कर, विज्ञापन कर लगायतका कर संकलनको लागि निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गर्ने ।	निरन्तर	नगर कार्यपालिका
	निजी क्षेत्रसँग करदाता शिक्षा सम्बन्धी हरेक वर्ष अन्तरक्रिया कार्यक्रम गर्ने ।		
कृषि व्यवसायी	पहिचान,संकलन, व्यवस्थापन गर्ने ।	आ. व . २०८१/८२ भित्र	पालिका
निजी विद्यालय	करको दायरामा ल्याउन नीति निर्माण गर्ने	नयाँ आ. व . शुरु हुँदा साथ ।	पालिका
नीतिगत ब्यवस्था	राजस्व सुधार कार्ययोजना लगायत राजस्व ऐनको समयानुकुल परिमार्जन तथा अन्य आवश्यक कार्यविधि तयार गरी नगर/नगरसभाबाट पास गर्ने ।	आ. व . २०८१/८२ भित्र	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, नगरसभा
	पुरस्कार र दण्डको व्यवस्था गर्ने ।		
सांगठनिक ब्यवस्था	राजस्व विज्ञको अल्पकालीन सेवा लिने ।	२०८२ असार मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति,
	राजस्व शाखाको स्थापना गरी दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्ने ।		

सुधारका क्षेत्रहरु	सुधारका कृयाकलापहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
	क्षमता बिकास र प्रविधिको उपयोग गर्ने ।		प्रशासन शाखा
	राजस्व प्रशाासन शाखा तथा वडा कार्यालयका लागि आवश्यक भौतिक सुविधाहरु (कार्य स्थल, फर्निचर, कम्प्युटर, सफ्फट्वेयर आदि) मा बृद्धि गर्ने ।		
राजस्व संकलन तथा अभिलेख	राजस्व अभिलेखमा नयां वडाहरु समेतको विवरण सोही सफ्टवेयरमा इन्ट्री गर्ने ।	नयाँ आ. व . सुरु भएको ६ महिना भित्र	केन्द्र सरकार र कार्यपालिका
	राजस्व प्रशासनमा सबै सेवाहरु सफ्टवेयर तथा कम्प्युटरकृत प्रणाली मार्फत सेवा दिने ।		
सूचना तथा पारदर्शिता	सञ्चार माध्यमबाट कर तिर्न प्रोत्साहित गर्ने सम्वन्धी सूचना सम्प्रेषण गर्ने ।	वार्षिक रूपमा	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत,वडा सचिवहरु
	पालिका र वडामा करको दररेट सहित नागरिक बडापत्र राख्ने ।		
प्रविधि/स्रोत साधन	छिटो छरितो रूपमा कार्य सम्पादन गर्न आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गर्ने।	नयाँ आ. व सुरु हुने वित्तिकै	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत/शाखा प्रमुख
जनशक्ति	उपलब्ध जनशक्तिको क्षमता बिकास ।	आ. व सुरु हुने वित्तिकै	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत/शाखा प्रमुख
	कर्मचारी थप गर्ने ।		
जनचेतना/प्रचार प्रसार	राजस्व संकलनको लागि सचेतनामूलक कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने र सञ्चारका माध्यमबाट प्रचारप्रसार गर्ने ।	निरन्तर	सूचना अधिकृत /राजस्व शाखा (शाखा)
पारदर्शिता	संकलन गरिएको राजस्व रकम पारदर्शी ढंगबाट आयव्यय विवरण राख्ने व्यवस्था गर्ने ।		

सुधारका क्षेत्रहरु	सुधारका कृयाकलापहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
	नियमन र अनुगमन प्रत्यक चौमासिक रूपमा आय ब्ययको सार्वजनीककरण गर्ने ।	निरन्तर आ. व शुरु देखि अन्त सम्म	राजस्व शाखा(शाखा) ,वडा समिति
अनुगमन	अनुगमन गरी छुटेका करदातालाई करको दायरामा ल्याउने ।	प्रत्येक तीन महिनामा	कार्यपालिका, ऐन बमोजिम
	निर्धारित दर अनुसार राजस्व संकलन भए नभएको ।		
	पालिकाले लिएको नीति अनुसार कार्य भए नभएको ।		
	कर असुली प्रकृया सरलीकृत तथा न्यायोचित भए नभएको ।		
समीक्षा तथा प्रोत्साहन	प्रत्यक चौमासिक रूपमा आय ब्ययको सार्वजनीकरण गर्ने र कार्यपालिका बैठकमा समीक्षा गर्ने ।	निरन्तर	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, कार्यपालिका
	प्रत्येक ६ महिनामा कर्मचारी सहित समीक्षा गर्ने ।		
	बार्षिक रूपमा करदाताहरु सम्मिलित अन्तरक्रिया कार्यक्रम आयोजना गर्ने ।		
	बढी कर तिर्ने करदातालाई सम्मान गर्ने ।		
	राम्रो काम गर्ने जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीलाई राजस्व असुलीको आधारमा कार्यसम्पादन मूल्यांकन गरी प्रोत्साहन दिने ।		
	वार्षिक रूपमा (नगरसभा गर्ने दिनमा) ।		

यस नगरपालिकामा अवस्थित हलेसी महादेबको प्रख्यातीको कारण अत्याधिक मात्रामा धार्मिक पर्यटक आउने हुँदा पालिकाले फोहोरमैला बापतको उल्लेखनीय मात्रामा रकम संकलन पनि गरेको र मन्दिर समेत सफा र वातावरणीय हिसाबले समेत प्रभावकारी देखिन्छ । लगभग रु २५ लाख यस शीर्षकमा रकम संकलन भएको छ जुन आन्तरिक आयको भरपर्दो श्रोत हो ।अर्को उल्लेखनीय श्रोत भनेको नदिजन्य पदार्थको बिक्रिबाट हो ।

परिच्छेद छः आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण

यस परिच्छेदमा पालिकाको राजस्व अधिकार, हालको आय संकलन अवस्था तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन पश्चात आय संकलनमा पार्ने प्रभाव समेतलाई मध्यनजर गर्दै आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण गरिएको छ । महालेखा परीक्षकले स्वीकृत गरेको *एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण र व्याख्या, २०७४* को आधारमा आय प्रक्षेपण गरिएको छ । यसले पालिकाको आय वजेट तर्जुमा गर्न सहयोग पुग्नेछ ।

६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाको आधारमा राजश्व प्रक्षेपण

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयन पश्चात आगामी तीन वर्ष (आ. व . २०८१/८२ देखि २०८३/८४ को लागि आय प्रक्षेपण गरिएको छ । यो आय अनुमान राजस्व सुधार योजनामा प्रस्ताव गरिएका क्रियाकलापहरूको आधारमा गरिएको छ । धेरैजसो शीर्षकहरूको आय प्रक्षेपण प्राप्त तथ्याङ्कमा आधारित छ भने भविष्यमा आयका आधारको दायरा बढ्न गई सो बाट हुने योगदानलाई समेत मध्यनजर गरिएको छ । त्यसैगरी केही शीर्षकहरूको आय प्रक्षेपण गर्दा विगतको आय संकलनको वृद्धिदरलाई आधार मानिएको छ ।

तालिका नं. २७: राजस्व सुधार कार्ययोजनाको आधारमा राजश्व प्रक्षेपण

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	कुल सम्भाव्यता (रु. हजारमा)	आय प्रक्षेपणका आधारहरू	प्रक्षेपित रकम (रु. हजारमा)
११३१३	सम्पत्ति कर	१६११.२५	कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व .मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने ।	१२८९
११३१४	भूमिकर (मालपोत)	८००	कुल सम्भावनाको ७०प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व .मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने ।	५६०
११३१५	जग्गा रजिष्ट्रेसन दस्तुर	३१२१.८६३	कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व .मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने	२८१०
११३२१	घरवहाल कर/ वडा नं ७ सहित	१२९०	कुल सम्भावनाको ७० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व .मा 10 प्रतिशतले बढ्दै जाने ।	६४५
११३२२	बहाल विटौरी कर	१०००	कुल सम्भावनाको १०० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने ।	१०००
११४५१	सवारी साधन कर(साना सवारी)	१००	कुल सम्भावनाको ५० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा २ प्रतिशतले बढ्दै जाने ।	५०

राजस्व सुधार कार्ययोजनाः हलेसी तुवाचुङ नगरपालिका,खोटाङ्ग

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	कुल सम्भाव्यता (रु. हजारमा)	आय प्रक्षेपणका आधारहरू	प्रक्षेपित रकम (रु. हजारमा)
११४७२	विज्ञापन कर	५०	कुल सम्भावनाको ७० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने	३५
११४७३	मनोरञ्जन कर	५०	कुल सम्भावनाको ६० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने	३०
११६११	व्यवसाय कर तथा व्यवसाय रजिस्ट्रेसन दस्तुर	५००	कुल सम्भावनाको ७० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने ।	४००
११६३१	कृषि तथा पशु जन्य कारोबारमा लाग्ने कर	८००	कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा ३ प्रतिशतले बढ्दै जाने ।	१२०
११६९१	अन्य कर (जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर	१०००	कुल सम्भावनाको ६० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने ।	६००
१४१५१	सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय	७००	कुल सम्भावनाको ६० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा 10 प्रतिशतले बढ्दै जाने ।	१२०
१४१५७	बाँडफाँड बाट दहत्तर/बहत्तर	२५००	कुल सम्भावनाको 100 प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा 10 प्रतिशतले बढ्दै जाने ।	२५००
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क	२००	कुल सम्भावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने ।	१८०
१४२२१	न्यायिक दस्तुर	५	कुल सम्भावनाको १०० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने	५
१४२२३	शिक्षा (परीक्षा शुल्क)	४०	कुल सम्भावनाको १०० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने ।	४०
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	८०	कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा ६ प्रतिशतले बढ्दै जाने	६४
१४२४२	नक्सा पास दस्तुर	५०	कुल सम्भावनाको १०० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने ।	५०
१४२४३	सिफारिस दस्तुर	५००	कुल सम्भावनाको १०० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा ८ प्रतिशतले बढ्दै जाने ।	५००

राजस्व सुधार कार्ययोजनाः हलेसी तुवाचुङ नगरपालिका,खोटाङ्ग

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	कुल सम्भाव्यता (रु. हजारमा)	आय प्रक्षेपणका आधारहरू	प्रक्षेपित रकम (रु. हजारमा)
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	२००	कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा ७ प्रतिशतले बढ्दै जाने ।	१६०
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर	३०	कुल सम्भावनाको १०० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा ४ प्रतिशतले बढ्दै जाने	३०
१४२४९	अन्य दस्तुर	२५००	कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा ७ प्रतिशतले बढ्दै जाने ।	२०००
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड जरिबाना	२०	कुल सम्भावनाको ५० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा २ प्रतिशतले बढ्दै जाने ।	१०
१४५२१	फोहोर मैला व्यवस्थापन दस्तुर/हलेसी समेत	२०००	कुल सम्भावनाको सत प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा २ प्रतिशतले बढ्दै जाने ।	२०००
१४५२९	अन्य राजस्व	१०००	कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व ..मा ७ प्रतिशतले बढ्दै जाने ।	८००
आन्तरिक आय जम्मा				**१३१५८**
ख. राजस्व बाँडफाँट				
	संघीय राजस्व बाँडफाँट		आ.ब. २०८०/८१ का लागि प्राप्त सिलिङ्ग र त्यसपछि क्रमस ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने	११२,६८३
	प्रदेश राजस्व बाँडफाँट		आ.ब. २०८०/८१ का लागि प्राप्त सिलिङ्ग र त्यसपछि क्रमस ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने	१५,८३६
				१२८,५१९
	ग. वित्तीय हस्तान्तरण तथा अनुदान			
संघीय सरकार				
१३३११	संघीय समानीकरण अनुदान		आ.ब. २०८०/८१ का लागि प्राप्त सिलिङ्ग र त्यसपछि क्रमस ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने ।	१०३,८००

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	कुल सम्भाव्यता (रु. हजारमा)	आय प्रक्षेपणका आधारहरू	प्रक्षेपित रकम (रु. हजारमा)
१३३१२	संघीय सशर्त अनुदान		आ.ब. २०८०/८१ का लागि प्राप्त सिलिङ्ग र त्यसपछि क्रमस ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने ।	५,०००
	संघीय सशर्त अनुदान (सामाजिक सुरक्षा)		आ.ब. २०८०/८१ का लागि प्राप्त सिलिङ्ग र त्यसपछि क्रमस ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने ।	१३१०००
१३३१४	संघीय विशेष अनुदान		आ.ब. २०८०/८१ का लागि प्राप्त सिलिङ्ग र त्यसपछि क्रमस ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने ।	१८०००
१३३१६	संघीय समपुरक अनुदान		आ.ब. २०८०/८१ का लागि प्राप्त सिलिङ्ग र त्यसपछि क्रमस ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने ।	
संघीय सरकारबाट अनुदान जम्मा				**२५७,८००**
प्रदेश सरकार				
१३३११	प्रदेश समानीकरण अनुदान		आ.ब. २०८०/८१ का लागि प्राप्त सिलिङ्ग र त्यसपछि क्रमस ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने ।	६,४२१
	प्रदेश समपुरक अनुदान			१३०००
	प्रदेश सरकारबाट अनुदान			**१२३४९**

६.२ नगरपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण

आय शीर्षकको संभाव्य आधार तथा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयनलाई आधार मानी नगरपालिकाको आगामी तीन वर्षको प्रक्षेपित आयको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । प्रक्षेपणको लागि राजस्व संकेत वर्तमानमा सिफारिश गरिएको लेखा कोडको आधारमा गरिएको छ । माथिका अध्यायहरूमा प्रस्ताव गरिएअनुसार ऐनले दिएबमोजिम करका दायरा विस्तार गर्न सकेको खण्डमा निम्न तालिकामा दिए अनुसार पालिकाको आय वृद्धि हुने देखिन्छ ।

रु. हजारमा

तालिका नं. २८: आगामी तीन आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण

		२०७८/०७९	०८०/०८१	०८१/०८२	०८२/०८३	०८३/०८४
राजस्व संकेत	**राजस्व शीर्षक**	**यथार्थ**	**अनुमानित**	**प्रक्षेपण**	**प्रक्षेपण**	**प्रक्षेपण**
११३१३	सम्पत्ति कर		१२८९	१३५३	१४२१	१४९२
११३१४	भूमिकर (मालपोत)	५६१	५६०	६१६	६७७.६	७४५.३६
११३१५	जग्गा रजिष्ट्रेसन दस्तुर	८८९	२८१०	२९५०	३०९८	३२५३
११३२१	घरवहाल कर	१२९०	६४५	६८४	७२५	७६८
११३२२	बहाल विटौरी कर	६००	६४५	७०९.५	७८०.४५	८५८.४९५
११४५१	सवारी साधन कर(साना सवारी)	१००	५०	५३	५५	५८
११४७२	विज्ञापन कर	५०	३५	३७	३९	४१
११४७३	मनोरञ्जन कर	५०	३०	३२	३३	३५
११६११	व्यवसाय कर तथा व्यवसाय रजिस्ट्रेसन दस्तुर	५००	४००	४२०	४४१	४६३
११६३१	कृषि तथा पशु जन्य कारोबारमा लाग्ने कर	७७५	१२०	१२६	१३२.३	१३८.९१५
११६९१	अन्य कर	१०००	८००	८२४	८४८.७२	८७४.१८१६
	लगायत)					
१४१५१	सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय	७००	७००	७७०	८४७	९३१.७
१४१५७	बाँडफाँड बाट दहत्तर/बहत्तर	२४८५	2500	२७५०	३०२५	3327.5
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क	२००	१८०	१८९	१९८	२०८
१४२२१	न्यायिक दस्तुर	५	५	५	६	६
१४२२३	शिक्षा (परीक्षा शुल्क)	४०	४०	४२	४४	४६
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	८०	६४	६७	७१	७४

राजस्व सुधार कार्ययोजनाः हलेसी तुवाचुङ नगरपालिका,खोटाङ्ग

		२०७८/०७९	०८०/०८१	०८१/०८२	०८२/०८३	०८३/०८४
राजस्व संकेत	**राजस्व शीर्षक**	**यथार्थ**	**अनुमानित**	प्रक्षेपण	प्रक्षेपण	प्रक्षेपण
१४२४२	नक्सा पास दस्तुर	५०	५०	५३	५५	५८
१४२४३	सिफारिस दस्तुर	७५०	५००	५५०	६०५	६६५.५
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	२००	१६०	१६८	१७६	१८५
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर	३०	३०	३२	३३	३५
१४२४९	अन्य दस्तुर	१५००	१२००	१२६०	१३२३	१३८९
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड जरिबाना	२०	१०	११	११	१२
१४५२१	फोहोर मैला व्यवस्थापनदस्तुर/हलेसी समेत	२५८९	२०००	२०४०	२०८०.८	२१२२.४१६
१४५२९	अन्य राजस्व	१०००	८००	८८०	९६८	१०६४.८
			१५५०३	१६६२१.५	१७६९३.८७	१८८५१.८६७६
ख. राजस्व बाँडफाँट						
	संघीय राजस्व बाँडफाँट		११२,६८३	११८३१७	१२४२३३	१३०४४५
	प्रदेश राजस्व बाँडफाँट		१५,८३६	१६६२८	१७४५९	१८३३२
			१२८,५१९	१३४९४५	१४१६९२	१४८७७७
	ग. वित्तीय हस्तान्तरण तथा अनुदान					
संघीय सरकार						
१३३११	संघीय समानीकरण अनुदान		१०३,८००	१०८९९०	११४४४०	१२०१६१
१३३१२	संघीय सशर्त अनुदान		३५०,९००	३६८४४५	३८६८६७	४०६२११
	संघीय सशर्त अनुदान (सामाजिक सुरक्षा)		१३१०००	१३७५५०	१४४४२८	१५१६४९

राजस्व सुधार कार्ययोजनाः हलेसी तुवाचुङ नगरपालिका,खोटाङ्ग

		२०७८/०७९	०८०/०८१	०८१/०८२	०८२/०८३	०८३/०८४
राजस्व संकेत	**राजस्व शीर्षक**	**यथार्थ**	**अनुमानित**	प्रक्षेपण	प्रक्षेपण	प्रक्षेपण
१३३१४	संघीय विशेष अनुदान		१८०००	१८९००	१९८४५	२०८३७
१३३१६	संघीय समपुरक अनुदान		५०००	५२५०	५५१३	५७८८
			६०८,७००	**६३९१३५**	**६७१०९२**	**७०४६४६**
प्रदेश सरकार						
१३३११	प्रदेश समानीकरण अनुदान		६,४२१	६७४२	७०७९	७४३३
	प्रदेश समपुरक अनुदान		१३०००	१३६५०	१४३३३	१५०४९
	प्रदेश शशर्त अनुदान		१२३४९	१२९६६	१३६१५	१४२९६
			३१७७०	**३३३५९**	**३५०२६**	**३६७७८**
			७८४४९२	**८२४०६१**	**८६५५०४**	**९०९०५३**

परिच्छेद सातः अपेक्षित नतिजा

सारांशमा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको पूर्ण कार्यान्वयन पश्चात् पालिकाको आय संरचनालाई तलको तालिकामा दिईएको छ ।

रु हजारमा

तालिका नं. २९: प्रक्षेपित आय

क्र. सं.	राजस्व शीर्षक	कुल सम्भाव्यता	प्रक्षेपित आय		
		२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४
१	आन्तरिक आय	१५५०३	१६६२१.५	१७६९३.८७	१८८५१.८६७६
२	संघीय राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय	११२,६८३	११८३१७	१२४२३३	१३०४४५
३	प्रदेश राजस्व वाँडफाँटवाट प्राप्त आय	१५,८३६	१६६२८	१७४५९	१८३३२
४	संघीय सरकार अनुदान	६०८,७००	६३९१३५	६७१०९२	७०४६४६
५	प्रदेश सरकार अनुदान	३१७७०	३३३५९	३५०२६	३६७७८
	जम्मा	७८४४९२	८२४०६१	८६५५०४	९०९०५३
कुल आयमा आन्तरिक आयको योगदान (प्रतिशतमा)		१.९८%	२.०२%	२.०४%	२.०७%

प्रस्तुत विवरणले यस नगरपालिकाको आन्तरिक आय आगामी आर्थिक वर्ष २०८१/८२मा लगभग रु १ करोड ६६ लाख २१ हजार बराबर हुने अनुमान गरिएको छ, जुन कुल आय को २.०२ प्रतिशत हुन आँउछ । आगामी आर्थिक वर्ष २०८२/८३ र २०८३/८४ मा क्रमश २.०४ प्रतिशत र २.०७ प्रतिशतले वृद्धि हुने अपेक्षा गरिएको छ । पालिकाले यस तर्फ निम्न कदम चाल्नुपर्ने देखिन्छ :

- आय संकलनको लागि आवश्यक ऐन तथा कार्यविधिको तयारी
- आर्थिक ऐनमा कर तथा शुल्कका दर निर्धारण वा परिमार्जन तथा जरिबाना निर्धारण
- राजस्व परामर्श समितिको प्रभावकारी परिचालन
- राजस्व शाखाको क्षमता विकास, अत्याधुनिक प्रविधिको जडान
- स्थलगत अनुगमन सर्वेक्षण, तथ्यांक संकलन तथा अद्यावधिक गर्ने

परिच्छेद आठः अनुगमन तथा मूल्यांकन

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को ब्यवस्था अनुसार राजस्व परामर्श समितिलाई राजस्वका स्रोत, दायरा तथा दरको विश्लेषण गरी आय अनुमान गर्ने र स्रोत अनुमान तथा वजेट सीमा निर्धारण समितिलाई आगामी तीन आर्थिक बर्षको आय अनुमान गर्ने कार्यमा यस राजस्व सुधार कार्ययोजनाले सहयोग गर्दछ । त्यसैले हरेक आर्थिक बर्षको बैशाख पहिलो हप्तासम्ममा राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गरी समितिलाई उपलब्ध गराएमा समितिबाट गरिने निर्णयहरुकोलागि आवश्यक आधार हुनेछ । राजस्व सुधारका नीति, कृयाकलापहरु तथा वजेट अनुमान पश्चात राजस्व सुधार कार्ययोजना अनुसारका कृयाकलापहरु संचालन भए नभएको तथा अनुमान अनुसार आय असुली भएको नभएको सम्वन्धमा नियमित रुपमा अनुगमन गर्ने, आगामी आर्थिक बर्षको आय प्रक्षेपणको लागि त्यस अवधि सम्मको कृयाकलाप तथा आय असुली अवस्थाको मूल्यांकन गर्ने तथा आर्थिक बर्ष सम्पन्न भएपछि सो आर्थिक बर्षकोलागि तय गरिएका कृयाकलापहरु तथा आय असुली अवस्थाको मूल्यांकन गर्न आवश्यक हुन्छ । यो राजस्व सुधार कार्य योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि निम्न चार तहको अनुगमन तथा मूल्यांकन ब्यवस्था सिफारिस गरिएको छ ।

क) कार्यालय स्तरको अनुगमनः

यो स्तरको अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि अध्यक्ष प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व शाखा तथा अन्य सम्वन्धित शाखाका प्रतिनिधिहरुलाई जिम्मेवार वनाउनु पर्दछ । स्थानीय तहले कम्तिमा महिनामा एक पटक बैठक वसी योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था तथा असुली अवस्थाको अनुगमन गरी लक्ष्य हाँसिल गर्नेतर्फ आवश्यक कार्यगत निर्णयहरु गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्दछ ।

ख) राजस्व परामर्श समितिवाट अनुगमन तथा मूल्यांकनः

राजस्व परामर्श समितिले चौमासिक रुपमा राजस्व सुधार योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था, आय संकलनको अवस्थाको नियमिति अनुगमन गरी कार्यपालिकालाई आवश्यक परामर्श प्रदान गर्ने कार्य यस अन्तर्गत पर्दछ । त्यसैगरी आगामी आर्थिक बर्षको लागि आयको अनुमान गर्ने कार्य पूर्व भएका कार्यको मूल्यांकन गरी स्रोत, दर तथा दायरामा सुधारको लागि कृयाकलाप सिफारिश गर्ने र त्यसको आधारमा आयको अनुमान गर्नु पर्दछ । यसका अतिरिक्त आर्थिक बर्षको समाप्ती पश्चात राजस्व सुधार योजनाको समीक्षा गरिन्छ ।

ग) कार्यपालिकावाट अनुगमन तथा मूल्यांकनः

कार्यपालिकाको बैठकले राजस्व परामर्श समितिवाट प्रस्तुत गरेका सुझावहरुलाई छलफलमा ल्याई आवश्यक निर्णय गर्ने कार्य यस अन्तर्गत पर्दछ । छलफलको क्रममा राजस्व सुधार कार्ययोजना तथा आय असुली अवस्थाको समीक्षा गरी आवश्यक नीतिगत तथा कार्यगत निर्णय गर्नु आवश्यक भएमा निर्णय गरिन्छ ।

घ) वाह्य अनुगमन तथा मूल्यांकनः

राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्न चाहने संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग, प्रदेश मन्त्रालय, दातृ निकायहरु आदिले अनुगमनको लागि सहयोग प्रदान गर्न सक्नेछन्। यस्तो अनुगमन प्रणालीको स्थापनाले स्थानीय तहको अनुगमन तथा प्रतिवेदन गर्ने क्षमतामा विकास हुनेछ । राजस्व प्रशासनसँग सम्वन्धित तथ्यांक वाहेक योजना कार्यान्वयन प्रकृयाको अनुगमन तथा करदाताहरुको अनुभुति संकलन पनि अनुगमनको मूख्य विधि हुनसक्नेछ ।

८.१ निष्कर्ष र सुझाव

स्थानीय तहहरूले स्थानीय सरकारको रुपमा अधिकार प्राप्त गरेका छन् । यस पालिकको सन्दर्भमा हालको परिवर्तित व्यवस्था अनुसार राजस्व परिचालनका क्षेत्रमा गर्नुपर्ने सुधारका कृयाकलापहरुको पहिचान, पहिचान गरिएका कृयाकलापको कार्यान्वयन सुनिश्चितताका लागि स्पष्ट कार्ययोजनाका साथमा आगामी आर्थिक वर्षहरुमा संकलन हुन सक्ने राजस्वको प्रक्षेपणलाई यस प्रतिवेदनले समेटेको छ । राजस्व बाँडफाँटको प्रक्षेपण गर्दा हाल बाँडफाँट भई आएका स्रोतहरुको मात्र प्रक्षेपण गरिएको छ । यो प्रक्षेपण तयार गर्दा केन्द्र सरकार र स्थानीय सरकार वीच र प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकार बीच हुने राजस्व बाँडफाँटलाई नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट आगामी आ.ब. २०८०/८१ का लागि प्रदान गरिएको बजेट सीमालाई आधार मानिएको छ । स्थानीय तहलाई राजस्व संकलन अधिकार उल्लेख्य रुपमा प्रदान गरिएता पनि ग्रामीणा क्षेत्रका पालिकाको दायरा अधिक देखिदैन । पालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रका सम्भाव्य सबै कर, शुल्क तथा दस्तुर संकलन गर्ने प्रयास गरेको देखिन्छ । सीमित साधन र स्रोतका कारण राजस्व प्रशासन प्रभावकारी हुन नसक्ने भएकोले तत्काल राजस्व वृद्धिमा योगदान पुऱ्याउन मद्दत गर्ने केही महत्वपूर्ण र प्रभावकारी स्रोतहरुको संकलन तर्फ ध्यान दिनु उपयुक्त देखिन्छ । साथै राजस्व सुधार कार्ययोजनामा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरुलाई पनि प्राथमिकीकरण गरी कार्यान्वयन गर्नु उचित हुन्छ ।

सन्दर्भ सामग्री संकलन तथा अध्ययन

- नेपालको संविधान २०७२
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- अन्तर सरकारी वित्त ब्यवस्थापन ऐन, २०७४
- राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४,
- एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण र व्याख्या, २०७४,
- नगरपालिकाको आ.व.०७९/०८० को योजना, नीति बजेट तथा कार्यक्रम,
- परिवर्तित संरचना अनुसार विभिन्न मन्त्रालयहरूले निष्कासन गरेको कार्यविधि, दिग्दर्शन, ऐन कानूनका नमूनाहरूको अध्ययन
- हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको आर्थिक ऐन २०८०
- हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको आवधिक योजना
- हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको मध्यकालीन खर्च संरचना
- नेपाल सरकारको वजेट वक्तव्य, २०८०/८१
- कोशी प्रदेश सरकारको वजेट वक्तव्य, २०८०/८१
- अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण (प्रदेश र स्थानीय तह), आर्थिक वर्ष २०८०/२०८१, नेपाल सरकार

अनुसूचीहरू

अनुसूची १ : दफा ८.३ सँग सम्बिन्धित (तथ्यांक संकलन सूची)

हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय तथा हालको अवस्थाः

- **संक्षिप्त परिचय**
  - नामाकरण
  - घरधुरी तथा जनसंख्या
  - क्षेत्रफल तथा वडा विभाजन
  - प्रसिद्ध स्थलहरु

- **मूख्य पूर्वाधारको अवस्था**
  - सडक, बाटो, पुल
  - बिजुली
  - खानेपानी तथा सिंचाई
  - सावर्जनिक भवन तथा पूर्वाधारहरु
  - फोहरमैला व्यवस्थापन (फोहरको परिमाण र व्यवस्थापनको अवस्था)

- **आर्थिक अवस्था र भौगोलिक बनोट**
  - उद्योग, व्यवसाय तथा कलकारखाना
  - मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरु
  - भौगोलिक अवस्थिती
  - प्राकृतिक तथा पर्यटकीय सम्पदा

हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको संगठन तथा राजस्व प्रशासन :

- **हालको संगठन संरचना**
  - कर्मचारीहरुको विवरण
- **भौतिक सुविधाहरू**
  - कार्यालयका भवनहरू
  - सवारी साधन
  - पफिर्निचर, कम्प्यूटर, प्रिन्टर

- **राजस्व शाखा तथा राजस्व प्रशासन**
  - राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण
  - कार्यकक्ष तथा कार्य स्थलको पर्याप्तता
  - फर्निचर, कम्प्युटर, प्रिन्टर तथा अन्य भौतिक सुविधाहरु

  कम्प्यूटर बिलिङ प्रणालीको प्रयोग

- **राजस्व परामर्श समितिको विवरण**

. हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको**. आय (आन्तरिक तथा वाह्य) सम्बन्धी विवरणः**

- विगत तीन आर्थिक वर्षहरु (२०७७/७८, ०७८/७९ र ०७९/८०) को यथार्थ आय विवरण
- चालू आर्थिक वर्षको (२०८०/८१) को अनुमानित/बजेट विवरण
- चालू आर्थिक वर्षका लागि हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको गाउँ सभाले पारित गरेको कर, शुल्क तथा दस्तुरका दरहरु

- **अन्य दस्तावेज तथा सूचनाहरु**
  - गाउँ /गाउँ सभाले पारित गरेको आर्थिक ऐन
  - राजस्व संग सम्बन्धित अन्य नीति तथा कार्यक्रमहरु
  - हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको वेव साईट र बस्तुस्थिति विवरण
  - राजस्व परिचालनका लागि भएका प्रभावकारी प्रयासहरु

अनुसूची २ तथ्यांक संकलन फारम

१. हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको आयका स्रोतहरू तथा हालको अवस्था

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था (भएको/नभएको)	संकलन (भएको/नभएको)
क.	**कर तर्फ**			
	भूमि कर (मालपोत)			
	एकीकृत सम्पीत्त कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
ख.	**अन्य राजस्व**			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, माटो, काठ, दाउरा, जराजुरी, स्लेट, खरीढुङ्गा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको विक्री तथा निकासी शुल्क			
	नक्सापास दस्तुर			
	व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क			
	वहाल विटौरी शुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल सञ्चालन			
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपफ्लायर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरञ्जन तथा			

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था (भएको/नभएको)	संकलन (भएको/नभएको)
	साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क			
	निर्माण, सञ्चालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्यायमशाला, पर्यटकीय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, धोविघाट, सडक, वसपार्क, पुल आदि			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिबाना			

२ हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको **स्वामित्व वा भोगचलनमा रहेका जग्गा**

क्र.सं.	जग्गा रहेका स्थान	कि.न.	क्षेत्रफल	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदी भएमा)
क	स्वामित्वमा रहेको जग्गा				
ख	भोगचलनमा रहेको जग्गा				

३ः .. हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको <u>**स्वमित्वमा रहेका भवन**</u>

क्र.सं.	स्थान	भवनको विवरण (कोठा समेत)	हालको उपभोग	भाडा वा बहाल रकम (यदी भएमा)

क्र.सं.	स्थान	भवनको विवरण (कोठा समेत)	हालको उपभोग	भाडा वा बहाल रकम (यदी भएमा)

४. करमा आधारित सूचनाहरु

क. सम्पत्ति कर सम्बन्धी विवरण

पालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ....

आ.व. २०७९।८० मा कर तिर्ने करदाता संख्या : ....संकलित रकमः ....

ख. भवन सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	घरको वर्गीकरण	अनुमानित संख्या	बहालमा भएको संख्या	औसत बहाल दर
१	व्यापारीक प्रयोजनका लागि निर्मित भवन÷घरहरु (नोटः व्यपारीक कम्पलेक्स, पार्टी प्यालेस, अस्पताल, कोल्ड स्टोर, नीजिविद्यालय तथा क्यापस आदि ।)			
२	औद्योगिक प्रयोजनका भवन/घरहरु			
३	आवासिय भवन÷घरहरु			
३.१	कच्ची घरहरु (कच्ची जोडाई तथा छाना)			
३.२	अर्ध कच्ची घरहरु (माटोको जोडाई र कंक्रिट वा स्टिलको छाना भएका)			
३.३	पिलर सिस्टम नभएको पक्की घर			
३.४	पिलर सिस्टम भएको पक्की घर			

ग. जग्गा सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	जग्गाको किसिम	स्थान	अनुमानित जग्गाधनी	अनुमानित क्षेत्रफल	औसत मूल्याङ्कन दर (मालपोत कार्यालयको आधारमा)
१	शहरी क्षेत्र				
२	आवासीय क्षेत्र				
३	कृषि क्षेत्र				
४	वन तथा अन्य क्षेत्र				
जम्मा					

घ. सवारी साधन सम्बन्धी विवरण

पालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ....

आ.व. २०७९/८० मा कर तिर्ने करदाता संख्या :.................. संकलित रकमः.................

क्र.सं.	सवारी साधन	अनुमानित संख्या	कैफियत
ज्ञ	अटो रिक्सा तथा ई–रिक्सा		
ड्ड	ठेलागाडा, टाँगा, रिक्सा		
जम्मा			

ङ. व्यापार व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

पालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्याः ....

आ.व. २०७९/८० मा कर तिर्ने करदाता संख्या :.................. संकलित रकमः ....

क्र.सं.	व्यापार व्यवसायको विवरण	साना लगानी	मझौला लगानी	ठूला लगानी	कैफियत
१	उद्योग				
२	वित्तिय संस्था (बैक, विकास बैक, सहकारी, विमा आदि)				
३	ब्यापारिक भवन, मल, निजी अस्पताल, संस्थागत कलेज विद्यालय				
४	डिलर तथा थोक विक्रेता				

छ. खानीजन्य वस्तु विक्री तथा निकासी

क्र.सं.	उत्पादन/उत्खनन स्थल	बस्तुहरु	कुल उत्खनन योग्य परिणाम	विक्री मुल्य	संभाव्य निकासी परिमाण
१		ढुंगा			
		गिट्टी			
		बालुवा			
		स्लेट			
		दहत्तर बहत्तर			
		अन्य			

ज. जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु (ब्यवसायिक उपयोग)

क्र.सं.	बस्तुहरु	इकाई	कुल संकलन परिणाम	अनुमानित मुल्य
क.	जडिबुटी जन्य बस्तुहरु			
ख.	कवाडी जन्य बस्तुहरु			
ग.	जीवजन्तु			

झ. वहाल विटौरी

क्र.सं.	सम्पत्तिहरु	स्थान	इकाई	परिमाण	दर
क.	भवन तथा कोठाहरु				
ख.	मेसीनहरु				
ग.	सार्वजनिक सम्पत्ति				
घ.	हाटबजार				

ञ. पालिकाले निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरेका तथा सेवाग्राहीलाई उपलब्ध गराउने सेवा

क्र.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना के छ ?	हालको अवस्था
१	फोहर मैला व्यवस्थापन				
२	स्थानीय खानेपानी				
३	बिजुली				
४	धारा				
५	अतिथि गृह				
६	धर्मशाला				
७	पुस्तकालय				
८	सभागृह				
९	ढल निकास				
१०	सडक बत्ती				
११	सार्वजनीक शौचालय				
१२	पार्क				
१३	पौडी पोखरी				

१४	व्यायमशाला				
१५	पर्यटकीय स्थल				
१६	हाटबजार				
१७	पशु बधशाला				
१८	शवदाह गृह				
१९	बसपार्क				
२०	अन्य पार्किङ क्षेत्र				
२१	सिफारिश तथा प्रमाणित				
२२	दर्ता, अनुमाति, नवीकरण दस्तुर				
२३	मूल्याङ्कन सेवा शुल्क				
२४	नक्सापास				
	अन्य				
जम्मा					

अनुसूची २ : अभिमुखीकरण कार्यशालामा रहेको उपस्थतीहरु

आज मिति २०८१।१।०६ गतेका दिन हलेसी तुवाचुङ नगरपालिका का नगर उपप्रमुख श्री रमेश कुमार राउतको उपस्थितिमा राजस्व सुधार योजना (RIAP) को लागी प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण प्रतिष्ठान र RIMC - Strength JV, काठमाडौं परामर्शदाता को समन्वयमा १ दिने अभिमुखिकरण कार्यक्रम सम्पन्न गरियो।

क्र.सं.	नाम	पद	हस्ताक्षर
१)	रमेश कु. राउत	नगर-उप-प्रमुख	[illegible]
२)	कैलाश ब. ठकुराठी	प्र. प्र. अ.	
३)	गोविन्द खड्का	लि: प्रि प्र: अ	[illegible]
४)	राजु शाह	प्राविधिक अधिकृत	[illegible]
५)	लिल ब० बस्नेत	सि.बि.आर सहजकर्ता	[illegible]
६)	तिलक ओली	अमिन	[illegible]
७)	रविन राउत	ना.प्रा.स.	[illegible]
८)	झलक रोकाय	सहायक चौथो, प्रशासन	[illegible]
९)	सरशा सिंह थामी	,, ई-बि स -	[illegible]
१०.	दिनेश आचार्य	आन्तरिक लेखापरीक्षक	[illegible]
११.	भक्तिविलास पोखरेल	योजना शाखा	[illegible]
१२.	सुवोध बाबु पाण्डे	सूचना प्रविधि अधिकृत	[illegible]
१३	तारा राई	CBRF	[illegible]
१४	तारा द्विवेदी बस्नेत	[illegible]	[illegible]
१५	अमिता राई	ना.प्रा.स	[illegible]
१६	पवित्रा खड्का	[illegible] पाँचौं	[illegible]
१७	सुनिल रिमाल	स. चौथो (प्रशासन	[illegible]
१८	जग राई	(वडा अध्यक्ष ६ नं.)	[illegible]
१९	टेकराज राई	(वडा अध्यक्ष ८ नं.)	[illegible]
२०	हर्केन्द्र राई	स्वकीय सचिव (मेयर)	[illegible]
२१	[illegible]	[illegible]	[illegible]
२२	[illegible]	[illegible]/RIMC	[illegible]

अनुसूची ३ : अभिमुखीकरण कार्यशालामा रहेको उपस्थतीहरु

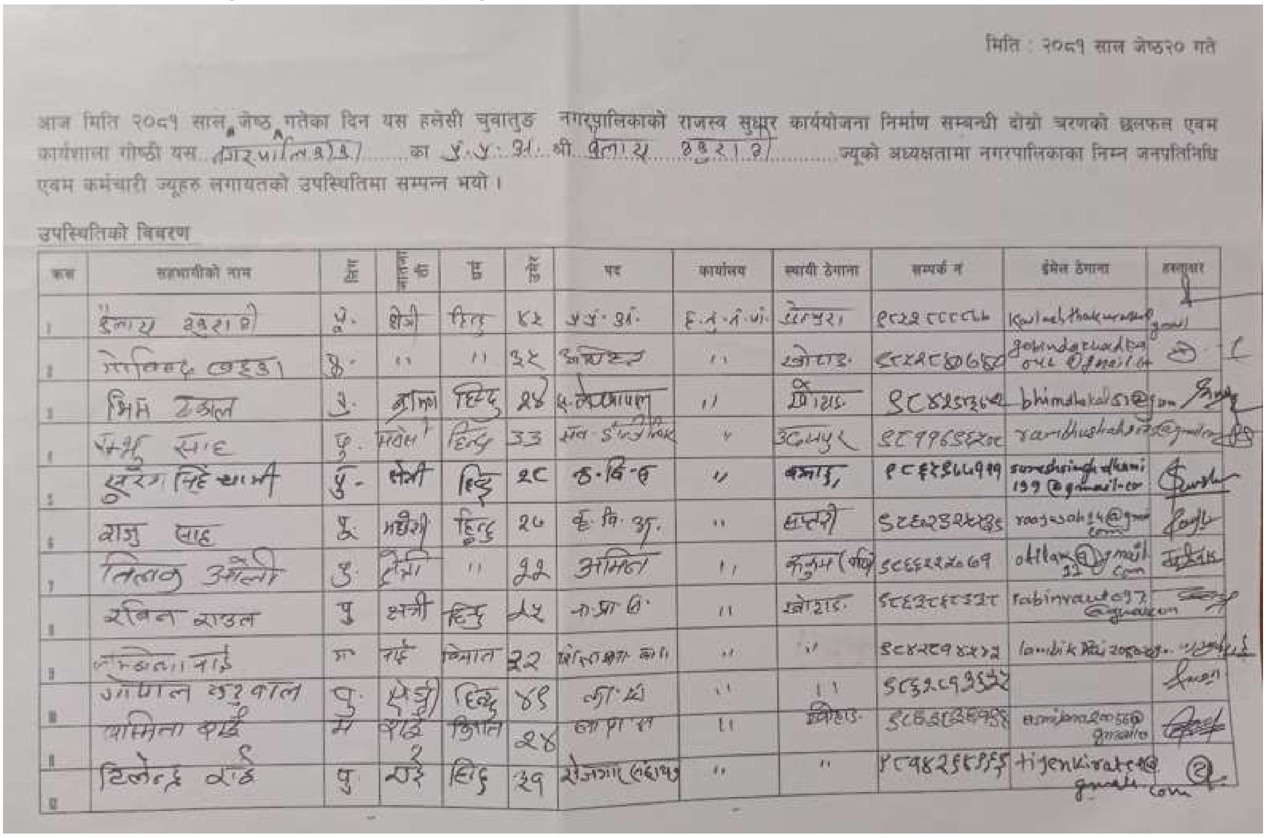

मिति : २०८१ साल जेष्ठ२० गते

आज मिति २०८१ साल जेष्ठ गतेका दिन यस हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माण सम्बन्धी दोस्रो चरणको छलफल एवम कार्यशाला गोष्ठी यस नगरपालिकाको का प्र.प्र.अ. श्री [illegible] ज्यूको अध्यक्षतामा नगरपालिकाका निम्न जनप्रतिनिधि एवम कर्मचारी ज्यूहरु लगायतको उपस्थितिमा सम्पन्न भयो ।

उपस्थितिको विवरण

क्रम	सहभागीको नाम	लिङ्ग	जातजाती	धर्म	उमेर	पद	कार्यालय	स्थायी ठेगाना	सम्पर्क नं	ईमेल ठेगाना	हस्ताक्षर
1	[illegible]	पु.	क्षेत्री	हिन्दु	४२	प्र.प्र.अ.	ह.तु.न.पा.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
2	[illegible]	पु.	〃	〃	३२	[illegible]	〃	खोटाङ	[illegible]	[illegible]	[illegible]
3	भिम [illegible]	पु.	ब्राह्मण	हिन्दु	२४	[illegible]	〃	[illegible]	[illegible]	bhimdhakal[illegible]	[illegible]
4	[illegible]	पु.	[illegible]	हिन्दु	33	[illegible]	〃	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
5	[illegible]	पु.	[illegible]	हिन्दु	२८	[illegible]	〃	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
6	राजु साह	पु.	मधेशी	हिन्दु	२०	[illegible]	〃	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
7	[illegible]	पु.	[illegible]	〃	२२	अमिन	〃	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
8	रबिन राउल	पु	क्षत्री	हिन्दु	[illegible]	[illegible]	〃	खोटाङ	[illegible]	rabinraut[illegible]	[illegible]
9	[illegible] राई	[illegible]	राई	किरात	२२	[illegible]	〃	〃	[illegible]	[illegible]	[illegible]
10	[illegible]	पु.	[illegible]	हिन्दु	[illegible]	[illegible]	〃	〃	[illegible]		[illegible]
11	[illegible] राई	म	राई	किरात	२४	[illegible]	〃	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
12	[illegible] राई	पु	राई	हिन्दु	२९	[illegible]	〃	〃	[illegible]	tijenkirat[illegible] gmail.com	[illegible]

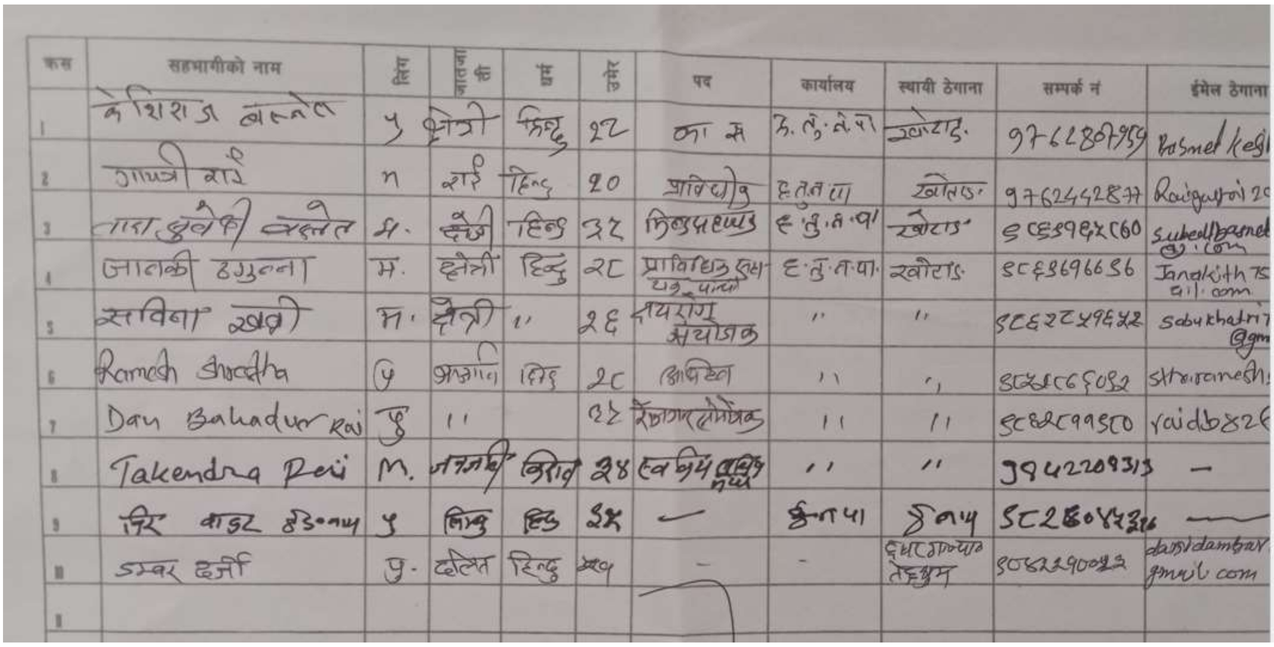

क्रम	सहभागीको नाम	लिङ्ग	जातजाती	धर्म	उमेर	पद	कार्यालय	स्थायी ठेगाना	सम्पर्क नं	ईमेल ठेगाना
1	[illegible]	पु	क्षेत्री	हिन्दु	२२	[illegible]	ह.तु.न.पा.	खोटाङ	9762807959	[illegible]
2	गायत्री राई	म	राई	हिन्दु	२०	[illegible]	ह.तु.न.पा.	खोटाङ	9762442877	[illegible]
3	[illegible]	म.	[illegible]	हिन्दु	३२	[illegible]	ह.तु.न.पा.	खोटाङ	[illegible]	[illegible]
4	जानकी [illegible]	म.	क्षेत्री	हिन्दु	२८	[illegible]	ह.तु.न.पा.	खोटाङ	[illegible]	Janakith[illegible]
5	सविना खत्री	म.	क्षेत्री	〃	२६	[illegible] संयोजक	〃	〃	[illegible]	sabukhatri[illegible]
6	Ramesh Shrestha	पु	[illegible]	हिन्दु	२८	[illegible]	〃	〃	[illegible]	shtramesh[illegible]
7	Dan Bahadur Rai	पु	〃		[illegible]	[illegible]	〃	〃	[illegible]	raidb[illegible]
8	Takendra Rai	M.	जनजाति	किरात	२४	[illegible]	〃	〃	9842209313	—
9	[illegible]	पु	[illegible]	हिन्दु	[illegible]	—	[illegible]	[illegible]	[illegible]	—
10	[illegible]	पु.	दलित	हिन्दु	[illegible]	—	-	[illegible]	[illegible]	[illegible] gmail.com
11										

प्रस्तावहरु :

प्रस्ताव नं १ : मस्यौदा प्रतिवेदन सन्दर्भमा

प्रस्ताव नं २ : सुझाब संकलन सम्बन्धमा

प्रस्ताव नं ३ : धन्यवाद प्रस्ताव

निर्णयहरु :

निर्णय नं १ : प्रस्ताव नं १ माथि छलफल गर्दा यस हलेसी चुवातुङ नगरपालिकाको मस्यौदा राजस्व सुधार कार्ययोजना प्रतिवेदन माथि छलफल अध्ययनलाई थप व्यवस्थित बनाउन छलफल एवम सुझावहरु पेश गरियो ।

निर्णय नं २ : प्रस्ताव नं २ अनुसार यस प्रतिवेदनमाथि छलफल गरी सुझाब संकलन गरियो र नगरपालिकाबाट प्राप्त सुझावहरुलाई समेटेर त प्रतिवेदनलाई अन्तिम प्रतिवेदनको रुपमा स्वीकृत गर्ने निर्णय गरियो ।

निर्णय नं ३ : राजस्व सुधार कार्ययोजना अध्ययनको लागि वित्तिय सहयोग गरेकोमा प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण प्रतिष्ठानर/प्रदेश तथा स्थानी सहयोग कार्यक्रम (पिएलजिएपी) झापा र परामर्शसेवाको लागि रिम्स स्ट्रेन्थ जेभी, काठमांडौलाई धन्यवाद ज्ञापन गरियो ।

अन्य प्रस्तावहरु केही नभएकोले आजको बैठक समापन गरियो ।

अनुसूची ४ : अभिमुखीकरण कार्यशाला गोष्ठीको फोटोहरू